Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...етэмнай 1921 оной ...ябриин 21-hээ гарана. | № 228 (18551) | 1990 оной октябриин 4, четверг | Сэн 3 мүн.

Ургаса — 90

...ҺҮҮЛШЫН ТЭМСЭЛ БОЛОГ ЛЭ

...ликымнай ургаса ху...дай үшөө нэгэ долоон ...нь үнгэржэ, һүүлшын, шиидхэхы хаһань хүрэ...бэ. Энэ үе соо таряа...абхашад болон ого...дай бүхы хүсэеэ эл..., хуряагдаха ургасаяа ...уулжа абахаар тэм...үргэдхэхэ болоно.

...дай Статистикын рес...анска управлениин суг...соголһон тоо, мэдээ...зэргэсүүлэн харахада, ...оной октябриин 1-нэй ...хуряагдахаар ха...ан бүхы тарьалангай ...ентнь сабшагдажа баал ...доод, тэрэнэй 65 про... суглуулагдажа сохиг... гү, али дүн хамта ...123 центнер тариан по...тарьянай тоог дээ...гдаа. Тэрэшэлэн мал...р хараалагдаһан бүхы ...иин 73 процентнь ху...жа, 347 928 центнер хар... суглуулагдажа, бэлэд... пунктнуудта тушаагда...үрэһэндэ хэрэглэгдэхээр ...ан байна. Энэ хугасаа ...1952 гектар овощой 798 ...айнь ургаса абтажа, ...4 центнер огородой ...бэлэдхэлэй болон ху...а наймаанай эмхинүүдтэ ...гдаа.

...ке хуряахыч хажуугаар ...ай болон сэбэр паар ха...а бэлдэхэ хүдэлмэри зэр...уулагдаа. Тиигэжэ мүнөө ...бликын ажахынуудта ...гектарта намарай, ...81 гектарта сэбэр паар ...дажа бэлдэгдэв. Райо...й колхоз, совхозууд сэ...паар хахалха түсэбөө дүүр...бэйртоһон һаа, намарай ...эдүүрилхэ даабаряа ха...шьегүй, һаял 34 про...дэ хүргөөд байна.

...бэ үнгэрһэн долоон хо...ногто хэрэгэһэн хүдэлмэриин ...дүнгүй урдахи долоон хо...гтой сасуулбал, жэшээ...гүй ехэ хэмжээнэй ажал ...гэжэ тэмдэглэлтэй. Тус...бол, ажахынуудай тарьа...хартаабхашад болон ого...од ургасаяа гээлтэ хорол...оруулангүй суглуулжа абахын тула бүхы хүсэеэ, арга шадабаряа онобшотойхоноор элсүүлээ гээшэ. Жэшээлбэл, сентябриин 24-һөө октябриин 1 болоторхи үедэ 59 275 гектарай тариан амяарлагдан хуряагдахаар сабшагдажа, баал болгогдон унагаагдаа. Тиихэдэ 57 109 гектарай хатаһан баалнууд суглуулагдажа сохигдохоһоо гадна 880189 центнер ороһон амбаарта оруулагдаба.

Тарья хуряалгын хүдэлмэри Баргажанай, Хурамхаанай, Түнхэнэй, Захааминай райондо урда мэтэ урагшатайгаар ябуулагдана. Тиихэдэ Баргажанай районой тарьяашад ургасаяа сэхэ хадажа захаланхай гэхэ гү, али тарьяаниинь эдеэшэжэ, айража унахаар болоһондонь, иимэ арга үргэнөөр хэрэглэбэ. Тус райондо Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозһоо бэшэ бусад ажахынуудынь тарьяагаа хуряажа сүм дүүргэнхэй.

Байгша ондо Хэжэнгын райондо тарьянай ургаса һайн байна гэхэ гү, али гектарай дунда зэргээр 19,9 центнер ороһон абтана. Мүн Баргажанай, Ивалгын, Кабанскын районой ажахынуудта гектарай 17,9—18,8 центнер тариан хуряагдана. Тиихэдэ республика дотор бүхыдөө 15,6 центнер ургаса абтана.

Энэ долоон хоногто хартаабха малтаха хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдээ. Тодорхойлбол, 1517 гектарай ургаса хуряагдажа, бүхыдөө 84 270 центнер хартаабха малтагдаа. Мүнөө Яруунын район ургасаяа сүм суглуулжа абаба. Тиихэдэ Түнхэнэй, Хурамхаанай районой ажахынуудта хартаабхань малтагдажа сүм хуряагдаха ойртоо. Гэхэтэй хамта Хориин, Прибайкалиин райондо хартаабха хуряалгань хахадлаашьедүй байһаар.

Огородой эдеэ хуряаха хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдаа. Һүүлэй долоон хоногто 131 гектарһаа 27 173 центнер овощ суглуулагдажа, бэлэдхэлэй, худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ тушаагдаа. Үглөө бүхэндэ хюруугай унажа, улам хүйтэржэ гэхэ гү, али ойрын үдэрнүүдтэ түрүүшын хирмаг саһанай орохоор занажа байхадань, ажахынуудай огородшод капуста, морхооб болон бусад ургасаяа яаралтайгаар хуряажа захалба.

Ургаса хуряаха тэмсэлэй улам үргэдэжэ байһан мүнөө үедэ колхоз, совхозуудай тарьянай болон тэжээлэй ургамалнуудай поли дээрэ намарай паар хахалха хүдэлмэри эршэмтэйгээр ябуулагдаа. Тусхайлбал, энэ үе соо 8883 гектарта намарай, 672 гектарта сэбэр паар хахалагдажа бэлдэгдэбэ.

Мүнөө жэлэй намартаа ерэхэ жэлэй тогтууритай баян ургасын үндэһэ һуури болохо намарай паар хахалха түсэбөө хахадлагшадай тон үсөөн байхадань, сэбэр паар хахалха даабаряа дүүргэгшэд яһала олошороод байна. Жэшээлбэл, Зэдын, Захааминай, Хурамхаанай, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Хориин район хараалагдаһан түсэбөө сүм дүүргээ. Тэрэшэлэн Түнхэнэй, Прибайкалиин, Хяагтын, Баргажанай районуудай ажахынууд хараалһан зорилгоёо бэелүүлхэ ойртоод байна.

Энэ жэлэй ургаса хуряалгамнай хэзээ хэзээнэйхиһээ хүндэ хүшэр, бэрхэшээлтэй эрхэ байдалда үнгэргэгдэжэ байна. Сагай уларилай гасаланһаа уламжалан хуряалгын агрегадуудай поли дээрэ гаража хүдэлхын аргагүй байгаа. Тарьялангай полиин уһа, шабарта абташанхай байхадань тарьяаниинь жэгдэ эдеэшэжэ, хоолос соохи ороһониинь айража унахаар болоод байгаа бшуу. Иимэ шахардуу байдалай тохёолдоод байхада олонхи ажахынуудай механизаторнууд, тарьяашад ёһотой баатаршалга гарган ажаллаа гээшэл даа. Тодорхойлбол, наратай сэлмэг эдэ үдэрнүүдтэ хуряалгынгаа агрегадуудые зогсолтогүй, үдэр, һүнигүй хүдэлгэжэ гараа юм. Тиимэһээ һүүлэй хоёр-гурбан долоон хоногуудта ажалайнь бүтээсэ хараа байса дээшэлэнхэй байгаа һэн.

Мүнөө ургаса хуряалга шиидхэхы шатадаа хүрэжэ ерэбэ. Тиин ерэхэ долоон хоногнай республикымнай тарьяашад, огородшод, хартаабхашадта энэ жэлэй һүүлшын тэмсэл болог лэ.

Редакциин агропромышленна таһаг.

...ГЭЭЛТЭГҮЙ ХУРЯАГДАА

...батайн районой «Аван...» колхозой хартаабхашад ...ажалай арбан гурбан ...турша малтажа аба... Эндэ хартаабха мал... гурбан комбайн һаэд..., бүтээсэтэйгээр хүдэл.... Ургаса хуряалгын үедэ ...н мүрысөөндэ эсэгэ ...—Василий Петрович, ...й Васильевич Грудини... агрегат шалгарна.

...Хартаабхаяа бүри бого...орто хуряахаар байгаа ...д хура бороон, зарим... комбайнууд эбдэржэ һаа..., —гэжэ бригадир В. И. ... хэлэнэ.

...жэлдэ бот буртаг но...хадхахын тула гурба да...хартаабхаяа обоолоошье ..., полиин ногоон түймэртэ ... юм. Тиимэһээ комбай... барабан, транспортерто ... ногооной эшэ, үндэһэн ...дожо, ехэ түбэг ушаруу.... Хартаабхашад ургасаяа ...һаа урид эшыень саб... суглуулһан байха юм.

...хозой хартаабхашад ур... гээлтэ хоролтодо оруу... хуряажа абахын түлөө ...олдолго гаргаа. Жэшээл... комбайнуудай хойноһоо ...дай совхоз-техникумэй, ...най найман жэлэй һур...н һурагшад ябажа, гээг... хартаабхыень сүм суг... байгаа юм. Хартааб... ургаса малтаха үедэ эндэ ...һан дурсагдагша сов...техникумэй зооветеринарна ...ениин 722-дохи бүлэгэй ...ад комбайнһаа асараг... хартаабха илгаһан, үрэ... хартаабха хаахадань, ...бэлэдхэлэй пунктда тушаа... туһалһан байна.

...колхоз байгша ондо 2725 ...нер хартаабха малтажа, ...дэ 657 центнер ургаса ...даа.

Э. УПХАНОВА,
...И. Ербановай нэрэмжэтэ ...хоз-техникумэй багша.

Николай Иннокентьевич Рупышев Хурамхаанай районой Һахалиин совхоздо олон жэл хүдэлхэдөө, һайн үрэ дүнгүүдые түйладаг. Тарья хуряалгын халуун хаһада Н. И. Рупышев тарьяаней тоог дээрэ слесарь-заһабарилагшаар бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлнэ, даажа абаһан оньһон түхеэрэлгэнүүдээ сагтань заһана. Энэ нүхэрнай тоог дээрэ ороһо сэбэрлэхэ хүдэлмэридэ өөрынгөө хубитые оруулалсана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: слесарь Н. И. Рупышев.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси

УДААНААРШЬЕ ҺАА, ЗҮБӨӨР

Хуули ёһото гүрэн байгуулха замаар алхам алхамаар дабшаха. Октябриин 2-то Кремль соо А. И. Лукьяновай түрүүлэлгэ доро болоһон СССР-эй Верховно Соведэй палатануудай хамтын заседани дээрэ иимэ шэнжэтэй хөөрэлдөөн болобо. Ниитын нэгэдэлнүүд тухай СССР-эй Хуулиин проектын статья бүхэниие хуули гаргагшад хаража үзэһэн байгаа.

Тэрэниие зүбшэн хэлсэһэн баримта хадаа манай гүрэнэй демократи хүгжөөхэ, олон партиин оршон байха ябадалые дэмжэхэ зорилготой байһыень үнэншэмөөр батадхана. Хэндэшье булюу һайн байдал олгонгүй, эрхэтэдэй ниитын бүхы нэгэдэлнүүдые хуулиин урда адли тэгшэ эрхэ байдалда гүрэн түрэ табина бшуу. Депутадууд хуулиин проектын найруулга бүхэндэ ехэ нарин хандажа, удааншье һаа, зүб хөөрэлдөөн болоо. Тэдэниие ойлгожо болохо. Юуб гэбэл, орон соохи ниитын политическэ байдалые тон зүб замда оруулха хуули тухай хэлэгдэнэ бшуу.

Статьянуудые хаража үзэлгэ бүхы дээрээ намдуугаар, хэрэг бүтээсэтэйгээр үнгэрөө. Профсоюзууд тушаа ойро зуурын арсалдаан болоо һэн. Эсэ хуулиие профсоюзууд тушаа хэрэглэхэгүй гэһэн дурадхал хэлэгдээд, дэмжэгдээгүй. «Арюун зүб ябадал» гэһэн үгэ тухай асуудалаар депутадууд үгэ буляалдаа. Тэрээндэ ниитын нэгэдэлнүүдэй гар хүрэхэ ёһогүй тухай хэлэгдэһэн найруулга тушаа хөөрэлдөөн болоһон байна.

Ниитын нэгэдэлнүүдэй аппарадуудта хүдэлхэ хүнүүд бүхы хүнүүдтэй адли эрхэтэнэй, ажалай ба пенсионно хууляар хамгаалагдаха зэргэтэй гэжэ хэлэгдээ.

Ямар нэгэн партида хабаатай байлга эрхэтэнэй эрхэ сүлөөе хизаарлаха үндэһэ баримта, тэрэ тоодо гүрэнэй эмхи зургаанда тушаал эзэлхэ эрхэ нүхэсэл болохо ёһогүй гэжэ нэгэтэ бэшэ тэмдэглэгдэһэн байна.

Заседани дээрэ ондоо темэ баһал дайрагдаа. ГДР-эй оршон байхаяа болиһон ушарһаа СССР-эй болон ГДР-эй хоорондохи хани барисаан, харилсаа холбоон ба нэгэ нэгэндээ туһалха тухай хэлсээнэй хүсэеэ бууураһан тухай тогтоол батална абахые дурадхагдаһан байна. Элдэб асуудалнуудай гараһан дээрэһээ тогтоол баталан абалга хойшолуулагдаба. СССР-эй МИД-эй бэлдэһэн документ уласхоорондын хэрэгүүдэй талаар парламентска комитедтэ дамжуулагдаба.

ДЕЛЕГАЦИНУУДАЙ УУЛЗАЛГА

Хоёр талын тусхай хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэлгэдэ бэлдэлгэтэй холбоотой асуудалнуудые хаража үзэхын тула СССР-эй Президентын Указаар болон Литвагай Республикын Верховно Соведэй тогтоолоор томилогдоһон Советскэ Союзай болон Литвагай делегацинуудай зүбшэлэлгын уулзалга октябриин 2-то Кремль соо болоһон байна. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. И. Рыжков Советскэ Союзай делегациие, Литвагай Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ В. Ландсбергис Литвагай делегациие толгойлоо.

Дүрбэн час соо болоһон хөөрэлдөөнэй үедэ болохоёо байгаа хөөрэлдөөнүүдэй асуудалнуудаар һанамжануудаа андалдан абалсаба.

Эдэ асуудалнуудые тодорхойгоор хаража үзэхын тула СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо В. Х. Догужиев болон Литвагай Премьер-министрэй орлогшо Р. Озолас түрүүтэй хүдэлмэриин хамтын бүлэг байгуулха тухай хэлсэгдээ. Тэрэнь зохихо дурадхалнуудые хоёр долоон хоногой туршада бэлдэхэ юм.

1991 оной худалдаа наймаанай-экономическа хоёр талын холбоо барисаанай талаар хүдэлмэриие үргэлжэлүүлхэ тухай хэлсэбэ.

Бодото, тэрэ тоодо финансова асуудалнуудые, Литвада ажаһуудаг Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнда хабаадагшадые пенсеэр хангалгын асуудалнуудые, мүн тэрэшэлэн эрхэтэдэй социальна хангалгын бусад асуудалнуудые хойшолуулангүй шиидхэхэ тухай дурадхалнуудые бэлдэхэ гэжэ шэнжэлэгшэдэй бүлэгтэ даалгагдаба.

Хөөрэлдөөнүүдтэ бэлдэхэ үедэ элдэб бүлэг хүн зоной һанамжануудые бүридхэлдэ абалгын түхэл янзанууд зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

Хүдэлмэриин асуудалнуудаар мүн тэрэшэлэн саашанхи хүдэлмэриин графигай ба тусхай хөөрэлдөөнүүдые эхилхэ талаар хүдэлмэриин хамтын бүлэгэй дурадхалнуудые делегацинууд ээлжээтэ уулзалга дээрэ хаража үзэхөөр хараална.

РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси

ДЭЛГҮҮР—ГОЛ АНХАРАЛ

Дэлгүүртэ шэлжэн орохо тухай асуудал октябриин 2-то Москвада боложо байһан РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин гол анхаралда дахин байба. Юуб гэбэл, орон доторхи байдал муудана, харин реформо бэелүүлжэ эхилхэ үдэр баталагдаагүй.

Үнгэрһэн заседанинууд дээрэ октябриин 1-дэ иимэ реформын бэелүүлэгдэжэ эхилхэ тухай хэлэгдэһэн байгаа һаа, харин мүнөө республикын Верховно Соведһөө дулдыдахагүй элдэб шалтгаануудаар октябриин 15-да болгогдобо. Тиимэһээ олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй, ниитын эмхинүүдтэй, эрхэтэдэй олониитын хүдэлөөнүүдтэй холбоонойба ниитын һанамжые шудалха талаар комитет «Россиин эрхэтэдтэ» гэһэн Хандалгын проектые зүбшэн хэлсэлгэдэ табиһан байна

Сугларагшадта тэрэниие уншаха зуураа, мүнөө үедэ иимэ текст гаргаха шухала болоо гээшэ гэжэ комитедэй түрүүлэгшэ В. Югин хэлэбэ. Тобшолон хэлэбэл, документ соо иигэжэ хэлэгдэнэ:

«Тэсэбэриин һалаад, һүүлшын этигэл найдалай барагдажа байхада, түүхын эрид хубилалтын шатада ниитэ нэгэн, тэсэбэритэй байхые бидэ танине уряалнабди. 1990 оной сентябриин 11-дэ РСФСР-эй Верховно Совет экономикые гуримшуулан һайжаруулха ба дэлгүүртэ шэлжэн орохо талаар «500 үдэр» гэһэн программые һайшаагаа һэн. Энэнь арадай ажабайдалда болохо эрид хубилалтын эхиниинь, нациие абаралгын программа мүн.

...Дэлгүүр гээшэ хүниие мүлжэхэ, капитализмда бусаха ябадал мүн гэжэ маниие ходо айлгадаг. Үнэн дээрэ хүгжэнги, болбосоролто, бултанда хабаатай дэлгүүртэ шэлжэн орохо тухай хэлэгдэнэ».

Хандалгын зарим бодолнууд тушаа парламентаринуудай шангаар арсалдажа, олон заһабаринуудые оруулаашье һаа, документ үндэһэ һуури болгогдон абтаһан байна. Энэ хүдэлмэридэ заседаниин түрүүшын хуби зорюулагдаһан байгаа.

Үдын һүүлээр арадай депутадууд республика дотор гүрэнэй пенсинүүд тухай РСФСР-эй Хуулиин проектые, тэрэнэй пенсионно жаса тухай дүримые, мүн тэрэшэлэн РСФСР-тэхи референдум тухай Хуулиие зүбшэн хэлсэһэн байна.

(ТАСС).

ХУДАЛДАЖА ЭХИЛЭНХЭЙБДИ

Мухар-Шэбэрэй районой «Искра» колхозой түрүүлэгшэ Владимир Назарович Козлов манай корр. Д. Дондоковтой телефоноор хөөрэлдэхэдөө, иигэжэ дуулгаба:

— Энэ жэлэй ургаса хуряалга ехэл бэрхэшээлтэй, хүндэ хүшэр байдалда үнгэржэ байна. Ургасашье тиимэ гэхээр һүрхэй бэшэл даа.

Сагай уларилһаа боложо, ажахын хартаабха ургуулагшад байгша ондо түсэбөөр хараалһан ургасаяа хуряажа абахагүйнь гээшэ. Бидэнэр гектарай далаад центнер түмһэ суглуулжа абахамнай. Мүнөөдэрэй байдалаар колхознай 3000 центнер үрэһэ хаагаад байна. Тэрээнһээ гадуур 2000 центнер хартаабха Улаан-Үдын бэлэдхэлэй организацинуудта худалдабабди. Нёдондо жэлэйхидэл адли горплодоовощторгын түлөөлэгшэд манда ерээд, байра дээрэнь хартаабха худалдажа абана. Зүгөөр эндэ нэгэл асуудал шиидхэгдээгүйнь харамтай. Эдэнэр эндэһээ хартаабха худалдажа абахадаа, квитанциень манда бэшэжэ үгэнэгүй. Энэ асуудалые үниинһөө хойшо хэлсэдэгбди, зүгөөр тэрэмнай мүнөө болотор шиидхэгдэнэгүй.

Ороһото болон тэжээлэй ургамалнуудые хуряажа үргэлжэлһөөрбди. Саһанай орошоо үгы һаань, октябрь һарын тэнгээр тэрэнээ дүүргэхэ ёһотойбди. Түрүүшынгээ арбаад центнер сохиһон тарьягаа бидэ хатааһанайнгаа һүүлээр малдаа эдюулбэбди. Ороһо тарьянайнгаа зүйлэй дуһахадань, иимэ хэмжээ абаха баатай болообди. Мүн лэ бидэ эдэ үдэрнүүдтэ ороһоёо гүрэндэ тушаажа захалбабди. 1000 центнер тарья худалдаха түсэбөө дүүргэхэбди. Байгша ондо колхозоймнай механизаторнууд 80—90 мянган центнер ороһо суглуулжа сохихо юм.

„Буряад үнэн"-91

ТЕХНИЧЕСКЭ МЭРГЭЖЭЛ ОЛГОДОГ 35-дахи УЧИЛИЩИИН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ РАЙОНОЙНГОО АЖАЛШАДТА ХАНДАҺАН

ХАНДАЛГА

Хүндэтэ хэжэнгынхид!

Гараха жэлэй эхинһээ хэблэл захилга үнэтэй болохонь гэжэ бүгэдэ мэдэнэбди. Тэрээнһээ уламжалан, зарим газетэ, журналнуудта захил хэлгэ нилээд доошолхонь гээшэ ааб даа. Манай республика соо гарадаг хэблэлнүүдэй дундаһаа «Буряад үнэн» газетэ илангаяа хүшэр байдалда орохонь. Энээнһээ урдашье жэлнүүдтэ тус газетэ захигшадай тоо 12 мянганһаа дээшэ гарахаяа болёод байгаа һэн. Харин тиихэдэнь «Правда Бурятии» газетэ 135 мянган хэһэгээр тарана.

Автономито хүршэ республиканууд болохо Яхад Тува хоёрто түрэлхи хэлэн дээрээ хэблэгдэдэг газетэнүүдынь манай «Буряад үнэнһөө» тус тустаа 5 ба 3 дахин олоор хэблэгдэнэ. Иимэ байдалнуудые зэргэсүүлэн бодомжолходоо, бидэ түрэл газетэдээ хандасаяа ондоо болгохо ёһотойбди гээд һанагдана.

Хэрбээ ямар нэгэн шалтагаанаар «Буряад үнэндэ» захилай бага байжа, уншагшадайнь үсөөрбэл, буряад хэлэ, үндэһэн ёһо заншалнууд болон соёл болбосоролоо үдэр бүхэндэ хэблэгдэн гарадаг хэблэлэй хүсөөр хүгжөөхэ арга боломжымнай яахын аргагүйгөөр хизаарлагдахань сохом лэ. Олон жэлэй турша соо түрэл хэлэеэ үзөөгүй дээрэһээмнай буряад хэлэ мэдэхэ, ойлгохогүй хэдэн үе ургаад байна бшуу. Тэдэнэй заримanай түрэл хэлэеэ мэдэхэгүйһөө байтагай, голонтожо хэлэжэ ябадагыньшье нюуса бэшэ ааб даа.

Тиимэһээ олон үндэһэ яһатанай зэргэ оршожо байһан орон соо буряад арад гээшэбди гэжэ ажаһуужа байгаа хадаа «Буряад үнэн» газетэдэ захилай тоо үсөөрүүлхэгүйһөө гадна тэрэнэй тоое **улам олон** болгохо гэжэ оролдохо ёһотой бонобди. Юундэб гэхэдэ, хэлэн болон соёлой хүгжэлтэ хадаа хүн зоной олоороо хабаадалгагүйгөөр түйлагдахагүй ха юм.

Тиин манай училищиин коллектив абажа байһан «Буряад үнэн» газетынгээ хуушан сэн шэнэ сэн хоёрой алгасаае түлэхын түлөө субботнигуудые үнгэргэжэ, мүнгэ олохо тухай шиидхэбэри абаабди. Тиигээд бидэнэй үүсхэлые дэмжэжэ, ажалша коллектив бүхэнэй «Буряад үнэн» захилгын асуудалые зүбшэжэ үзөөд, тэрэнэй тираж унагаахагүйн түлөө ямар нэгэн бодото хэмжээ абахыень районойнгоо бүхы хүн зондо хандана бди.

Коллективэй зүгһөө: С. БАЛДАНОВА,
профкомой түрүүлэгшэ,
Ц. ЦЫБИКОВА,
Буряад хэлэнэй ба литературын багша,
Н. МАЛХАНОВА,
үйлэдбэриин һуралсалай мастер.

ТҮҮХЫН ЗАЯАҺАН ХЭШЭГ

Һүүлэй үедэ буряад хэлэн дээрэмнай гаража байдаг газетэ, журналнуудта захил хэжэ уншаха зон үсөөрөө. Мүнөө үедэ газетэ, журналнуудай сэнгэй нэмээд байхада, уншагшаднай үшөөл үсөөржэ болохо ха. Бүхы ехэ СССР гүрэн соо таража амидардаг 400 гаран мянган буряадуудай ядахын сагта тэн хахадынь гэхэ гү, али 200 мянганиинь буряад газетэ, журналнуудтаа захил хэдэг һаа, ямар һайн һэм даа! Москва болоод тэрээн шадар ажаһуудаг гурбан мянгаад буряадуудай хэн нэгэн «Буряад үнэн» газетэдэ захил хэнэ гү? Алма-Атын областьдо, Красноярска хизаарта, Яхадта, Магаданда байрлаһан хэдэн мянган буряадууд түрэлхи газетээ захина гү? Ага, Усть-Ордын округуудай, мүн Монголой Арадай Республикада ажаһуудаг буряадуудһаа хэды шэнээн захил ороно гээшэб?..

Түрэлхи хэлэн дээрээ гарадаг **газетэеэ уран хурса, удха түгэлдэр болгохо шухала.** Оршуулганууд һула байдаг. Жэшээнь, Алан Чумак психотерапигаар зониие аргална гэдэг бэзэ? Харин энэ ойлгосые оршуулхадаа Алан Чумак «жадхадаба» гэжэ оршуулна. Минии һанахада «жадха» гээшэ урданай лама, бөөгэй шажанай «хорлогшо» гэһэн үгэ. Бүхы гэр бүлые, аха дүүнэрые «үхүүлэгшэ», үгы хэхэ гэһэн удхатай хаш.

Гадна газетэмнай саашадаашье монгол угсаатанай түүхэһээ **«Хүхэ судар», «Алтан тобшо», «Эрдэниин тобшо» Монголой томо хаанууд тухай бэшэхэ, хэблэхэ бэзэ гэжэ найдагдана.** Үшөө Үлэгшэн, Сэрэжэ, Бургалтай, Хасууртай, Бүргэ, Уһан Хамнийн угай бэшэгүүдые хэблэбэл һайн байгаа. «Буряад үнэндэ» **һонирхомо һайн материалнууд олоор хэблэгдэнэ гэхэ байнаб.** «Толи», «Замай тэмдэглэл», «Түрэлхи хэлэмнай — түшэг хэшэгнай», «Хүн ба үе саг» гэхэ мэтын ниитэ гаршагууд доро гарадаг материалнууд һонирхолтой. Саашадаа түрэл газетэмнай ажабайдалаймнай дутуу дундануудые, алдуу эндүүнүүдые уран хурсаар шүүмжэлжэ, арадайнгаа, түрэл хизаарайнгаа хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ туһа нэмэриеэ үзүүлжэл байхал.

Түүхын заяаһан хэшэг — түрэлхи хэлэнэйнгээ дээжэ «Буряад үнэн» һониноо бултадаа гэр бүлэ бүхэн захижа уншаял, тэрэнэй жэлэй захилай сэн хааха хэдыхэн түхэригөө хабшажа, харамнажа бү байял, хүндэтэ уншагшад!

Сергей ЦЫБЕНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Закаменск.

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРБАН ХОЁРДОХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ХОЁРДОХИ СЕССИИН НЭЭГДЭХЭ ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно соведэй хоёрдохи сесси Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо байгша оной октябриин 8-най үглөөнэй 10 сагта нээгдэхэ

Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай районно болон городской бүлэгүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо байгша оной октябриин 8-да, үглөөнэй 9 час 30 минутада болохо.

• • •

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай хоёрдохи сессидэ ерэһэн Буряадай АССР-эй арадай депутадууд Соведүүдэй байшангай гурбадахи дабхарай 408-дахи кабинет соо үглөөнэй 9 сагһаа 18 саг хүрэтэр бүридхэлдэ абтаха.

Сессиин нээгдэхэ үдэр, байгша оной октябриин 8-да Соведүүдэй байшангай конференц-залай фойе соо үглөөнэй 8 сагһаа бүридхэлдэ абтаха.

Сошордомо дохёо

ХАХАРҺАН ТЭБШЭҺЭЭ ХАХАСАХААР БОЛООЛ

Мүнөө урданаймнай юумэнэй ула боложо байһан ёһо гуримууд зарим газетэнүүдтэшье дабтагдаһаар гээд тэмдэглэлтэй. Жэшээлбэл, нэгэ центнер үбһэ түсэбһөө үлүү бэлэдхэбэлнь тэрэ дороо яаралтайгаар мэдээсэхэ, һү һаалиие дээшэлүүлһэн түрүүшүүлэй фото-зурагуудые аржытар толилонхой байха. Харин үдөө ажахын һалбаринуудай үргэлжэдөө гарзатажа, үри шэридэе дарагдажа байхадань гү, али уһанай үерһөө, ган гасуурһаа болон бусад хүлеэгдээгүй гасалан бэрхэшээлһээ, ажалдаа хангалтагүйгөөр хандадаг зарим хүдэлмэрилэгшэдэй гэмээр хохидолдо орожо байхадань, анхархагүй ябадал али олон даа.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Прибайкалиин районой прокуратурын хүдэлмэрилэгшэд ажахынуудайнгаа адууһа малай тоо толгойе, бүрин бүтэнөөр түлжүүлэгдэжэ байһыень шалгадаг гуримтай болонхой. Тиин үнгэрһэн жэлнүүдэй шалгалтын дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, малай гарзатахань хороногүй, улам олошорно. Жэшээлбэл, гансахан байгша оной үнгэрһэн зургаан һара соо 219 үхэр, 1498 гахай, 14 адуу морин гарзалһан байна. Хэрбээ 1989 оной энэ үеынхитэй сасуулбал, үхэр мал 166 процент, гахай 96 процент, морин 2,3 дахин олоор гарзалаа гэхэ гү, али ажахынуудта бүхыдөө 108 838 түхэригэй гарза хэгдэжэ, тэрэнэй оройдоол 6346 түхэригынь зэмэтэйшүүлһээ бусаагдахаар шиидхэбэри абтаһан байна бшуу.

Даалгагдаһан малаа хангалтагүй муугаар анхаржа, харууһагүй орхижо гарзалуулһан зэмэтэйшүүлдэ ушаруулһан бүхы гарзаяа бусаалгахаар абтаһан колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй зарим захиралтанууд мүнөө хүсэндөө байһан хуулитай тааралдахагүй болюулагдаа. Гэбэшье заримажахынуудта үнэхөөрөө зэмэтэйшүүлдэнь гарзаяа бусааха нэхэбэри оройдоошье үгтэдэггүй байба. Жэшээлбэл, «Зырянский» совхоздо мал гарзалуулһан нэгэшье хүндэ зэмэ тохогдожо, нэхэбэри хэгдэгүй байна. Гадна эндэ малай тоо толгойн бүридхэл хэдэг статистикын 24-дэхи формын тоосоон зүбшэн хэлсэгдэдэггүй, малай гарзаһаа ушаруулагдаһан гарза хохидол бусаагдадаггүй байгаа.

Шалган харахада, район дотор зоотехническэ болон ветеринарна албанай хүдэлмэрилэгшэдэй ажал һулаар эмхидхэгдэнхэй байна. Олон фермэнүүдтэ тугаллаха үнеэдэйнь харууһан һайнаар эмхидхэгдээгүй байха юм. Энээнһээ уламжалан, доройтонги һула бэетэй тугал абтажа, дам саашадаа гарзална гээшэ. Мэргэжэлтэд фермэнүүдтээ ошожо тугаллаха үнеэдээ, һая гараһан тугалнуудаа витаминаар хангадаггүй, элдэб үбшэ хабшанһаа һэргылхэ тарилга хэдэггүй байһаниинь элирүүлэгдээ һэн. Мүнөө үбэлжэлгын эхилээд байхада, илангаяа үнеэдынь тэжээлээр таһалдана. Олон ажахынуудта байрануудынь һайнаар заһабарилагдаагүй, бэлэн болгогдоогүй байба. Тэрэшэлэн «Прибайкальский» совхоздо комплексно шалгалта үнгэргэхэдөө, адууһа малайнь тоо толгой шалгалтада абтаагүй, тоологдоогүй байна бшуу.

Хангалтагүйгөөр ажалдаа хандадаг зарим хүдэлмэришэдэй зэмээр олон мал гарзалбашье зэмэтэйшүүлдэнь ямаршье нэхэбэри хэгдэдэггүй байгаа. Эндэ ажалайнь журам һуладанхай. Олон ажахын фермэнүүдтэ гансашье хүдэлмэришэдынь бэшэ, мүн ахамад мэргэжэлтэдынь архидадаг, ажалаа орхидог байба ха юм. Шалгалтын үедэ зарим хүнүүдтэ — хүдэлмэришэд болон мэргэжэлтэдтэ зэмэ тохохо дурадхал оруулхадамнай, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд дурагүй, зүбшөөлөө үгэхэгүй һэдэлгэ гаргаа. Юрэдөө, жэл бүхэндэ дабтагдажа байгаа дутагдалнуудтайгаа эбсэшоод, олоной зөөри гамгүй гэһэн заримашуулай гэмтэ ябадалые далдалжа, гарза хоролтодоо дашууршоод гэхэ гү, али үнеэхил «хахарһан тэбшэһээ» хахасахаһаа зүрхэлэнгүй һуухамнай мүнөө хайшаа юм?

Т. ЗАГУЗИНА,
Прибайкалиин районой прокуророй туһалагша.

Партиина ажабайдал: тобшо мэдээн

ОЙЛГУУЛАМЖЫН ХҮДЭЛМЭРИ ЯБУУЛАГДАНА

КПСС-эй Зэдын райкомой пленум дээрэ партиин XXVIII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар ойлгууламжын, эмхидхэлэй хүдэлмэриин хэмжээнүүд баталагдаа.

Эдэ хэмжээнүүдэй ёһоор партиин эхин организациин тоосоото-һунгалтын суглаанууд дээрэ урдань һунгагдаһан партийна эдэбхитэд, партиин рескомой, райкомой гэшүүд, республиканска XXXV партконференциин делегадууд хабаадана.

Манай корр.

РАЙКОМОЙ ПЛЕНУМ

КПСС-эй Түнхэнэй райкомой ээлжээтэ пленум боложо, «КПСС-эй XXVIII съездын дүнгүүд ба районно партийна организациин зорилгонууд» гэһэн асуудал хаража үзэбэ. Энэ асуудалаар элидхэл партиин райкомой нэгэдэхи секретарь В. Ж. Сыренов хээ.

КПСС-эй XXVIII съездын удха шанар тухай тогтоод, гол анхаралаа энэ съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө районно партийна организациин юу хэхэ, ямар ажал ябуулха тухай дэлгэрэнгыгээр хэлээ. Гол шухалань гэхэдэ, мүнөө үедэ партийна организацинууд хүдэлмэреэ эрид хубилгаха, шэнэ онол аргануудые хэрэглэхэ болоно. Хүнүүдтэй хүдэлхэ, тэдэнэй һанал бодолоор ажаһууха гэшэ партийна организацинуудай түрүүшын ээлжээнэй зорилго болоно.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ «Агропромстройн» ПМК-гай барилгашадай бригадир В. Б. Хамаганов, Туранай совхозой парткомой секретарь Д. С. Шагдуров, Аршанай территориальна партийна эхин организациин секретарь П. М. Бильдаев болон бусад үгэ хэлээ.

Пленум дээрэ эмхидхэлэй асуудал харагдаа. Партиин райкомой хоёрдохи секретаряар ажаллажа байһан В. Д. Оленниковэй КПСС-эй рескомдо хүдэлхэ болоһон ушарһаа пленум тэрэниие уялгануудһаань сүлөөлбэ.

В. ТУЛАЕВ.

Алдарта Байгалаа аршалан хамгаалая!

УЛАСХООРОНДЫН КОНФЕРЕНЦИ

Байгал шадархи байгаалиие хамгаалха асуудалаар уласхоорондын I конференци байгша оной сентябрь һарада Улаан-Үдэдэ, Байгалай эрьедэ боложо үнгэрөө. Конференциин хүдэлмэридэ СССР-эй арадай депутадууд, оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха талаар эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэри хэдэг оронуудай, мүн хариин гүрэнүүдэй эрдэмтэд, ниитын эмхинүүдэй, шажан мүргэлэй ажал ябуулагшад, бизнесменүүд хабаадалсаһан байна.

Байгаали хамгаалгын асуудалнуудые шиидхэхэ, хамтын предприятинуудые бии болгохо, Байгал тухай Хуули зохёохо, Байгал шадархи байгаали хамгаалха Уласхоорондын түб байгуулха болон бусад асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. США-гай эрдэмтэд Ник Смит, Ж. Патрик, Индиин — А. В. Рэй, Хитадай — Юй Чен Хан, Джу-Янь Минь, Монголой Арадай Республикын — С. Жигж, ФРГ-гэй — М. Фхитцерут, Швейцариин — Г. Фришкорн, Италиин — Р. Римольди, мүн Москва, Новосибирск, Эрхүү болон бусад хотонуудай эрдэмтэд хэдэн секцинүүдтэ хүдэлжэ, байгаалиин мүнөөдэрэй байдалые сэгнэһэн, социально-экономическэ, нютагай хүн зоной элүүрые хамгаалха, аяншалга хүгжөөхэ болон бусад асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэн, дүй дүршэлөөрөө андалдаһан, тодорхой дурадхалнуудые оруулһан байна.

Конференциин хүдэлмэриин дүнгүүдээр энэ меморандум баталагдан абтаа.

К. ГАВРИЛОВА,
Буряадай АССР-эй Госпланай байгаали хамгаалха таһагые даагша.

БАЙГАЛ ШАДАРХИ БАЙГААЛИИН ГОЛ ШУХАЛА АСУУДАЛНУУДААР «БАЙГАЛ ШАДАРАЙ ХҮН ЗОНОЙ АЖАМИДАРАЛГЫН ОРШОН БАЙДАЛ» ГЭҺЭН УЛАСХООРОНДЫН КОНФЕРЕНЦИИН МЕМОРАНДУМ

Байгаалиин, социально-экономическа, нютагай үндэһэн хүн зоной соёл болбосоролой комплекснуудай талаар орёо зүришэлдөөнүүд Байгал шадархи газарта мүнөө үедэ боложо байна гээшэ. Эдэ зүришэлдөөнүүдэй улам хурсадаһанһаа уламжалан, байгаалиин шухаг зэндэмэни болохо Байгал далайн экосистемэ абарагдашагүй аюулда орохо түйлдаа хүрэхэ дүтэлөө, энэ аюулай хойшолонгуудые уридшалан багсаамжалан тодорхойлхонь хүшэр байна. Нютагай хүн зоной ажабайдал тогтууригүй муу болоно, өөрын онсо шухаг соёл болбосоролтой, ажаһуудалтай, хараа бодолтой, байгаалитай нягта холбоотой ажахы эрхилэлгын онол аргануудтай бүхэли арадуудай, этническэ бүлэгүүдэй газар дээрэһээ үгы болохо аюул тохёолдоод байна.

Политическэ, экономическа эрид шууд реформонуудай бэелүүлэгдэжэ байһан мүнөө үедэ дурсагдагша асуудалнууд илангаяа хурсадана. Тиин эдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ зорилготойгоор уласхоорондын конференци зарлагдажа, 1990 оной сентябриин 5—11-дэ Улаан-Үдэдэ, Байгалай эрьедэ боложо үнгэрөө. СССР-эй, РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй арадай депутадууд, эрдэм ухаанай, ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, хариин 7 гүрэнэй шажан мүргэлэй ажал ябуулагшад, бизнесменүүд конференциин хүдэлмэридэ хабаадалсаа.

Удаадахи асуудалнуудта конференциин гол анхарал хандуулагдаа гэбэл:

1. Байгал шадарай хүн зоной ажамидаралгын оршон байдалые шэнжэлэлгэ ба тэрэнэй хубилалгые уридшалан тухайлалга.
2. Экологиин асуудалнуудые шиидхэлгэдэ экономикын, технологиин, соёл болбосоролой хоорондын тэнсүүри.
3. Байгал шадархи газарта ябуулагдаха экологическа политикын һанал бодол, тэрэниие тайлбарилха үзэл суртал.
4. Экологи, үндэһэн хүн зон (этнос), соёл болбосорол.
5. Эндэхи нютагай хүгжэлтын эколого-экономическа асуудалнууд.
6. Байгал тухай Хуули.
7. Мониторинг ба байгаалида хохидол үзүүлхэгүй сэбэр технологинууд.
8. Нютагай экологиин медико-биологическа хараа эрилтэнүүд.
9. Байгал шадархи байгаали хамгаалгын уласхоорондын түбэй хүдэлмэриин гол шэглэлнүүд ба статус.

Эдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр иимэ шиидхэбэри абтаа:

1. Байгал шадархи байгаали хамгаалгын асуудалнууд нютагай (РСФСР-тэ, Буряадай, Тувын АССР-нүүдтэ, МНР-тэ хабаатай) болон бүгэдэ дэлхэйн шэнжэтэй, тиимэһээ РСФСР-эй, Буряадай, Тувын АССР-нүүдэй, МНР-эй гүрэнэй хэмжээндэ, бүхы оронуудай эрдэмтэдэй, ниитын, шажан мүргэлэй ажал ябуулагшадай, бизнесменүүдэй хоорондоо харилсажа хэлсэһэнэй ёһоор эдэ асуудалнууд шиидхэгдэхэ зэргэтэй.

2. СССР дотор, дэлхэй дээрэ боложо байһан политическэ хубилалтанууд хадаа, шэнэ бодомжо хадаа уласхоорондын харилсаанай шэнэ онол аргануудые бэдэрхэ, хүн түрэлтэнэй аша туһада байгаали хамгаалха асуудалнуудые шиидхэхын тула дэлхэйн олониитын хүсэ шадалые нэгэдүүлхэ эрилтэ табина.

3. Байгал шадархи байгаали хамгаалгын Уласхоорондын түб байгуулга иимэ харилсаанай үндэһэ һуури болохо аргатай. Тус Түбэй байгууламжа соо бэе бэетэеэ холбоотой хэдэн эмхидэлнүүдые бии болгохоор:

а) «Байгалай комисси» гэжэ нэрэтэй уласхоорондын эмхи. Эрдэмтэдэй үгэһэн заабариин, хуулиин шиидхэбэринүүдэй ёһоор Байгал шадар бэелүүлэгдэхэ экологическа политикые тэрэ гуримшуулан бэелүүлдэг байха. РСФСР-эй, Буряадай, Тувын АССР-нүүдэй, МНР-эй хуули гаргалгын, гүйсэдхэлгын зургаануудай түлөөлэгшэд, ниитын ажал ябуулагшад, промышленна, хүдөө ажахын предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд тэрэнэй бүридэлдэ орохо аргатай. «Байгалай комисси» ЮНЕСКО болон уласхоорондын бусад эмхинүүдтэй нягта харилсаатайгаар хүдэлхэ зэргэтэй.

б) Эрдэмэй түб. Байгаали общество хоёрой хоорондохи харилсаануудые бүхы талаһаань шэнжэлэн үзэхын, хүн зоной ажабайдалые һайжаруулха болон батаар хүгжөөхын, тэдэнэрэй соёлой баялигуудые, этническэ олон янза байлгые үлөөхын тула фундаментальна, прикладной шэнжэлгэнүүдые хэдэг байха.

в) Экспертнүүдэй, консультантнуудай уласхоорондын совет. Арадай ажахын, социально-экологическа, үндэһэн арад зоной соёлой шухала удха шанартай гүрэнэй томо проектнүүдые болон ябуулгануудые шэнжэлэн шалгадаг, эрдэм-бэдэрэлгын проектнүүдые сэгнэжэ, тэрэнэй дүнгүүдээр эдэ проектнүүдые бэелүүлхэ тодорхой зүбшэл заабари үгэдэг байха.

4. Байгал шадархи байгаали хамгаалха Уласхоорондын түб бии болгохо ба тэрэнэй ажал ябуулгые мүнгэ зөөрэр һомолхо гүйлтатайгаар РСФСР-эй, Буряадай, Тувын АССР-нүүдэй Верховно Соведүүдтэ, МНР-эй Арадай Ехэ хуралда хандаха.

5. Ерээдүйн Уласхоорондын түбэй хүдэлмэридэ, тэрэнэй эрдэм-шэнжэлгын программануудые зохёолгодо, материально-техническэ, мүнгэн һангай һуури табилсалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсаха уряатайгаар уласхоорондын бүхы эмхинүүдтэ, фонднуудта, эмхи зургаануудта, эрдэмтэдтэ хандаха.

6. Эрдэмэй шэнжэлгэнүүдэй программануудые тааралдуулха дурадхалтайгаар СССР-эй, МНР-эй Науканудай академинүүдтэ хандаха.

Совет Социалис Республиканууд… Союзай Президентын УКАЗ

БАЙГАЛ-АМАРАЙ ТҮМЭР ЗАМАЙ БАРИЛГАДА БА ТЭРЭНИИЕ БҮХЫДЭНЬ САГ ҮРГЭЛЖЫН АШАГЛАЛГАДА ҮГЭЛГЭДЭ СССР-ЭЙ ЗАМ ХАРИЛСААНАЙ МИНИСТЕРСТВЫН ПРЕДПРИЯТИНУУДАЙ БА ЭМХИНҮҮДЭЙ ОНСО ШАЛГАРҺАН ХҮДЭЛМЭРИШЭДЫЕ, ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЫЕ СССР-эй ОРДЕН БА МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ.

Байгал-Амарай түмэр замай барилгада ба тэрэниие бүхыдэнь саг үргэлжын ашаглалгада оруулха хэрэгтэ хубитаяа ехээр оруулһанай түлөө шагнаха гэбэл:

БУРЯАДАЙ АССР-ҺЭЭ ОКТЯБРИИН РЕВОЛЮЦИИН ОРДЕНООР

Груздев Виктор Самойловичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой слесарь.

АЖАЛАЙ УЛААН ТУГАЙ ОРДЕНООР

Байчурин Павел Семеновичые—Хойто-Байгалай түмэр замай дистанциин ахалагша мастер.

Кутузов Виктор Даниловичые—Хойто-Байгалай түмэр замай отделениин начальник.

Пичуев Анатолий Викторовичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой машинист.

АРАДУУДАЙ ХАНИ БАРИСААНАЙ ОРДЕНООР

Байчурин Николай Семеновичые—элшээр хангалгын Хойто-Байгалай дистанциин начальнигай орлогшо.

Боярский Андрей Николаевичые — Хойто-Байгалай локомотивна депогой машинист.

Петров Святослав Юрьевичые—Байгал-Амарай түмэр замай барилгын дирекциин начальнигай орлогшо.

Синельников Александр Ивановичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой ахалагша мастер.

ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ОРДЕНООР

Асанов Яков Исаковичые—Таксимогой санитарно-эпидемиологическа станциин ахамад врач.

Галлиулин Ханиф Махмутовичые — сигнализациин ба хэлхеэ холбооной Хойто-Байгалай дистанциин ахалагша электромеханик.

Голдобина Нина Дмитриевнае—Шэнэ-Уоян станциин больницын ахамад врач.

Диких Николай Кирилловичые—сигнализациин ба хэлхеэ холбооной Хойто-Байгалай дистанциин электромеханик.

Ковальчук Алексей Степановичые—Хойто-Байгалай депогой слесарь.

Лобенко Николай Геннадьевичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой слесарь.

Филимоненко Виктор Владимировичые—элшээр хангадаг Хойто-Байгалай дистанциин электромонтер.

Хлызов Михаил Васильевичые—Хойто-Байгалай түмэр замай тоннельнүүдые хангадаг дистанциин электрослесарь.

Черенков Олег Алексеевичые—Байгал-Амарай түмэр замай барилгын дирекциин бүлэгэй начальнигай орлогшо.

Шабанов Борис Васильевичые—элшээр хангалгын Хойто-Байгалай дистанциин электромонтер.

Якупов Александр Романовичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой газо-гагнууршан.

АЖАЛАЙ АЛДАР СОЛЫН II ШАТЫН ОРДЕНООР

Иваненко Александр Петровичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой машинист.

АЖАЛАЙ АЛДАР СОЛЫН III ШАТЫН ОРДЕНООР

Дашиев Николай Жамбаловичые—пассажирнуудые хангадаг Хойто-Байгалай дирекциин электрогазо-гагнууршан.

Дробленков Владимир Владимировичые —Хойто-Байгалай түмэр замай дистанциин жолоошон.

Канаев Юрий Кузьмичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой машинист.

Красников Игорь Сергеевичые—граждан барилгын Хойто-Байгалай дистанциин электромонтер.

Кузнецов Александр Владимировичые — Хойто-Байгалай дистанциин түмэр замай мастер.

Кухтарев Александр Николаевичые—Хойто-Байгалай түмэр замай дистанциин харгын машинануудые ба түхеэрэлгэнүүдые заһабарилагша.

Сапожков Михаил Егоровичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой машинист.

Смирнов Анатолий Степановичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой слесарь.

Щельмук Николай Ивanовичые—Хойто-Байгалай локомотивна депогой машинист.

Якущенко Петр Андреевичые—Хойто-Байгалай түмэр замай дистанциин мастер.

«АЖАЛАЙ ШЭН ГАБЬЯАГАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Вященко Леонид Максимовичые—Хойто-Байгалай түмэр замай отделениин хинагша.

Гриднев Владимир Николаевичые—сигнализациин ба хэлхеэ холбооной Хойто-Байгалай дистанциин ахалагша электромеханик.

Мельничук Александр Витальевичые — Хойто-Байгалай локомотивна депогой слесарь.

Никитина Людмила Алексеевнае—граждан барилгын Хойто-Байгалай дистанциин гэрнүүдые эрхилэгшэ.

Петров Станислав Леонидовичые—Байгал-Амарай түмэр замай барилгын дирекциин инспектор.

Пономарев Анатолий Георгиевичые—Северомуйск станциин больницын ахамад врач.

Савин Владимир Николаевичые—Северобайкальск станциин больницын врач.

Сижажева Лидия Григорьевнае—Северобайкальск станциин 11-дэхи дунда һургуулиин багша.

Социховская Деонисия Ивановнае—Хойто-Байгалай түмэр замай дистанциин инженер.

Сребрянская Валентина Семеновнае — пассажирнуудые хангаха талаар Хойто-Байгалай дирекциин бригадир.

Таращик Василий Николаевичые—Северобайкальск станциин больницын ахамад врач.

Узун Илья Михай… Хойто-Байгалай дис… уһаар хангалгын ба с… техническэ түхеэрэлгы… лагша мастер.

Ушанов Геннадий … вичые—элшээр хангад… Байгалай дистанциин … монтер.

Федосов Виктор А… чые—тоннельнүүдые … Хойто-Байгалай түмэр … дистанциин обходчик.

«АЖАЛДАА ШАЛГАР… ТҮЛӨӨ» МЕДАЛ…

Бенцлер Николай А… чые—Хойто-Байгалай т… май отделениин таһаг… ник.

Боровиков Борис Л… чые — сигнализациин б… холбооной Хойто-Байга… танциин ахалагша эл… ханик.

Боровикова Надежд… мовнае—пассажирнуу… гадаг Хойто-Байгалай … циин проводник.

Громовенко Валерий … ловичые — Северобай… станциин больницын …

Димов Юрий Вени… чые—элшээр хангалгы… Байгалай дистанциин … механик.

Днепровский Петр И… Хойто-Байгалай түмэр … тоннельнүүдые хангад… танциин электрослесар…

Загузин Сергей Ан… чые—граждан барилгы… Байгалай дистанциин … нын машинист.

Иванова Наталья … нае—Северобайкальск… 13-дахи ясли-садай … лэгшэ.

Иванова Роза Алек… нае — Хойто-Байгалай… но-эпидемиологическа… эпидемиологой туһал…

Кацуба Леонид Але… вичые—Хойто-Байгалай… замай барилгын … инспектор.

Коваленко Татьяна … ловнае—Хойто-Байгалай… замай дистанциин нач… туһалагша.

Леванов Евгений … чые — Хойто-Байгалай… хангалгын ба санитар… ческэ түхеэрэлгын … бригадир.

Лысенко Владимир … вичые—Хойто-Байгалай… жүүлэгдэмэл харуулай… начальнигай орлогшо.

Мухин Александр И… Хойто-Байгалай түмэр … дистанциин оператор.

Оникиенко Валентин… новнае—Хойто-Байгалай… жүүлэгдэмэл харуулай… хүдэлмэришэн.

Попов Василий … чые—Хойто-Байгалай т… май дистанциин маши…

Сухарев Александр … вичые—Хойто-Байгалай… замай дистанциин мон…

Сыров Юрий Иван… элшээр хангалгын Хой… лай дистанциин эле… тер.

Челпанов Александ… вичые—элшээр хангал… то-Байгалай дистанции… ромонтер.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Пре… М. Го…

Москва, Кремль. 1990 оной августы…

1990 оной октябрь һарада КПСС-эй рескомой гэшүүд болон гэшүүндэ кандидадуудай КПСС-эй рескомдо эрхэтэдтэй уулзаха график

Октябриин 4— **К. П. Альцман,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, Ленинскэ комсомолой нэрэмжэтэ нарин сэмбын комбинадай директор; **В. Е. Гулгонов,** КПСС-эй рескомой гэшүүндэ кандидат, Бэшүүрэй райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

Октябриин 9— **С. Ф. Иванов,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, республикын дотоодын хэрэгүүдэй министр; **В. А. Никулинских,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, КПСС-эй Северобайкальскын горкомой нэгэдэхи секретарь.

Октябриин 11— **Н. М. Кирдеев,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, КПСС-эй рескомой гүрэнэй-хуули ёһоной таһагые даагша; **Г. Д. Басаев,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай ректор.

Октябриин 16— **Ю. И. Алексеев,** РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай гэшүүн, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй аграрна комиссиин түрүүлэгшэ; **В. И. Корпусов,** КПСС-эй рескомой гэшүүндэ кандидат, Буряадай АССР-эй сэрэгэй комиссар.

Октябриин 18— **Д. Т. Цыремпилов** — КПСС-эй рескомой гэшүүн, республикын Верховно Соведэй нацинууд хоорондын харилсаануудые хүгжөөхэ ба нарижуулан һайжаруулха асуудалнуудай талаар комиссиин түрүүлэгшэ; **С. М. Антонов,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, «Бурятстрой» нэгэдэлэй начальник.

Октябриин 23— **Ю. Н. Кравцов,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директор; **Д. Ш. Фролов,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, Зүүн Сибириин технологическа институдай ректор.

Октябриин 25— **Н. А. Астапенко,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, республикын Верховно Соведэй промышленностиин, транспортын, хэлхеэ холбооной, энергетикэ болон ажал эмхидхэлгын асуудалнуудай талаар комиссиин түрүүлэгшэ; **В. С. Худугуев,** КПСС-эй рескомой гэшүүндэ кандидат, Буркоопсоюзай правлениин түрүүлэгшэ.

Октябриин 30— **И. Д. Даржаев,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, байгаалиие хамгаалха талаар Буряадай АССР-эй Госкомитедэй түрүүлэгшэ; **М. Л. Шункова,** КПСС-эй рескомой гэшүүндэ кандидат, 35-дахи дунда һургуулиин директор.

Ноябриин 1— **Г. О. Борисов,** КПСС-эй рескомой гэшүүн, «Бурятэнергые» эрхилэгшэ; **В. Д. Бадмацыренов,** КПСС-эй рескомой гэшүүндэ кандидат, Хяагтын райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

ӨӨҺЭДЫНГӨӨ ХҮСӨӨР

Яруунын аймагай Иисэнгын һургуулида түрүүшын хэшээлнүүд гушан жэлэй саана хэгдэжэ эхилһэн түүхэтэй. Гэбэшье энээнһээ бүри урда баригдаһан зарим һургуулинуудай байшангууд бата бэхи, һайн зандаа байдаг гээшэ. Теэд тус һургуули намагтай газар дээрэ баригдаһан байгаа. Энэ һургуулиин классай шалын забһараар юумэ унагаабал, шалд гээд уһа руу шэнгэшэхэ. Иимэ байшан соо хэшээлнүүдые үнгэргэхэдэ, һурагшадай, багшанарай бэеын элүүр энхэдэ муугаар нүлөөлдэг байһаниинь мэдээжэ. Мүн байшангай хананууд хажуу тээшээ нэнгэжэ, аюултай болоо. Тиигэжэ 1979 ондо хэгдэһэн шалгалтын ёһоор энэ һургуули «аварийна» гээд нэрлэгдээ һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо бага, ехэ суглаанууд дээрэ багшанар шэнэ һургуули бариха эрилтэ табидаг болоһхой.

Гушаад онуудай үеэр баригдаһан эхин һургуулиин байшан мүн лэ хуушаранхай. Багшанар өөһэдынгөө хүсөөр тэрэниие задалжа, шэнэ байшан барижа эхилээ. Тэдэнэр октябрь һарын гаратар эндэ барилга хэхэ зорилготой. Физкультурын багша С. Ц. Цыжипов, Е. Б. Шагдаров, жолоошон Д. Ц. Ринчинов, ажалай багша Б. Ж. Батуев гэгшэд нэгэ бригада болоод ажаллажа байна. Эндэ һургуулиин директор Б. О. Сультимовтай уулзажа, ажал хэрэгүүдээрнь һонирхоо һэмди.

— Барилга хэхэдэ хэрэгтэй модо, шулуугаа оложо асараабди. Байгша оной дүүрэтэр байшангаа орой хүрэтэрнь бодхоожо хушаад, ерэхэ жэлдэ досоо талын хүдэлмэри хэжэ, һуралсалай шэнэ жэл болотор бэлэн болгохо хүсэлэнтэйбди. Эхин классуудай һурагшад эндэ һураха юм. Барилгашадай бригада эндэ хүдэлжэ эхилһэн аад, материалгүйдөөд орхёо һэн. Тиин ондоо барилгашадые оложо ядаабди. Тэдэнэр мүнгэниинь бага гээд барилга хэхэеэ арсана,— гэжэ дунда һургуулиин директор Б. О. Сультимов хэлэнэ.

Дунда һургуулиин шэнэ байшаниие 1993 ондо барижа эхилхээр түсэблэгдэнхэй. Һургуулиин хүтэлбэрилэгшэд барилгын болзорые наашань болгохоор оролдолго гаргана. Юуб гэхэдэ, үмхирһэн байшан тэрэ саг болотор бүтэн байхань мэдэгдэнэгүй.

С. ДОРЖИЕВ.

Барилгын талмайнууд дээрэ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Физкультурын багша С. Ц-Х. Цыжипов. 2. Б. О. Сультимов.

ГАХАЙШАДАЙ ГАБЬЯА

Оймороой совхозой гол һалбариин нэгэниинь гахай үсхэбэрилгэ болодог. Дубининай гахайн фермын коллектив һүүлэй хоёр жэлэй хугасаа соо һайнаар хүдэлжэ, ажал хэрэгтээ яһала амжалта түйладаг болонхой. Эндэ хүдэлдэг хүнүүд түл олоор абажа түлжүүлнэ, гахайнуудай гарзада оролгые нилээд үсөөрүүлээ. Юуб гэхэдэ, эдэнэр 1988 оной ноябрь һараһаа эхилжэ, поршоонхонуудые хоёр таһалаад, түлжүүлдэг болонхой юм. Иимэ харууһан доро байһан поршоонхонууд түргэн болзорой туршада томо болодог байна. Залуу гахайнууд сүүдхэ соо шэгнүүрээ түргэнөөр нэмээнэ. Мүнөө Дубининай фермын коллектив фермээрээ гахай бүриингөө шэгнүүрые хоногой туршада 346 граммаар, шахан таргалуулгада табигдаһан гахайнуудайнгаа толгой бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ аяар 456 граммаар дээшэлүүлээд байнхай. Жэлэй эхинһээ хойшо үйлэдбэрилһэн мяханайнгаа өөрынь үнэ сэнгые 301 түхэригтэ болгоо гэхэ гү, али энэнь түсэбөөр хараалагдаһанһаа 20 түхэригөөр хямдаруулаа.

Тэдэнэр поршоонхонуудаа иимэл онол аргаар түлжүүлдэг болоходоо, тэжээлэйнгээ рационииень бүри һайн болгоо. Гахайшад талха тарянай зүйлөөр, хэршэгдэһэн, угаагдажа сэбэрлэгдэһэн хартаабхаар, түмһэтэ ургамалнуудаар хэгдэһэн силос хэрэглэнэ. Ажахын иимэ зүйлэй 500 тонно тэжээл зунай һарануудта нүхэндэ даража бэлэдхэдэг байха юм.

Эдэ бүгэдын хажуугаар мүн лэ гахайшадай оруулһан хубита ехэ юм. Эндэ фермые даагша Екатерина Борисовна Румянцева бэшэндээ жэшээ харуулдаг хүтэлбэрилэгшэ мүн.

Т. НАГАЕВА.

Кабанскын район.

Совет ор… дото…

ЖУКОВО (Калужска область). «Победа» совхоздо хоёр дабхар дүрбэн коттедж бодхоогдобо. Ургаса хуряалга дээрэ үндэр дүнгүүдые харуулһан түрүүшүүлдэ тэдэнэй зариманиинь үгтэхэ юм. Таряа хуряалгын эхилхын урда тээ совхозой администраци профсоюзна комитедтэйгээ иимэ хэлсээ баталһан юм. Һүүлэй жэлнүүдэй туршада совхоз болбосон түхэлтэй байрын дүшөөд гэр бариһан, үшөө арбаад гэрэй һуури табиһан байна. Түб буусадань—худалдаа наймаанай түб, баани, бассейнтэй сауна бии, хүүгэдэй 90 һууритай саад һаяар ашаглалгада орохоор түсэблэгдэнэ. Өөртөө гэр байра бариха дуратайшуулда совхоз барилгын материалнуудые худалдажа, транспортаар хангана.

САМАРКАНД. Хотын эртэ урдын талмайнуудай нэгэн дээрэ тэмээнүүдэй хамбы—олон зуугаад жэлэй саада тээ Хитадһаа Ази руу харгын энээгүүр гарадаг байһаниие гэршэлһэн скульптурна бүлэг бүтээлнүүд бии болобо. Тэрэнэй авторнууд — Туркман Эсанов, архитектор Раиса Тарасенко.

ГУСЬ-ХРУСТАЛЬНЫЙ (Владимирска область). Шэлээр элдэб зүйлнүүдые бүтээдэг уран гартанай уласхоорондын симпозиум энэ хотодо боложо үнгэрбэ. Советскэ Союзай, США-гай, ФРГ-гэй, Испаниин, Англиин, Франциин, Чехословакиин, Венгриин, бусад оронуудай түрүү мастернууд симпозиумдо хабаадана. Эндэхи заводой эгээл шухала газарта — шэл хайлуулдаг пеэшэнэй хажууда симпозиумдо хабаадагшад түрүүлэн уулзажа, һүүлээрнь һиилүүрэй, алмазай цехүүдтэ хамта хүдэлөө, удэшэлэн һанамжануудаараа хубаалдаа.

АЛМА-АТА. Казахстанай журналистнуудай корпусто нэмэлтэ болобо—«Дана пресс» гэжэ регионална мэдээсэлэй агентство бүридхэлдэ абтаба. Энэ агентство Казахстанай болон Дунда Азиин газетэнүүтэ, телевиденидэ, радиодо уласхоорондын, регионууд хоорондын, национальностьнууд хоорондын мэдээсэлнүүдые, энэ регионой арадуудай политическэ, экономическа, социальна болон дотоодын сэдьхэлэй байдал тухай материалнуудые дурадхана. «Дана пресс» журналистнуудай мэдээсэлэй бүхэсоюзна дэлгүүртэ гараха эрхэтэй боложо, түбэй болон республиканска хэблэлые харилсаа холбоотой болгохо хэрэгтэ урина.

ВИТЕБСК. Аграрнигуудые эгээл элдэб янзын мэдээсэлээр хангаха аргатай компьютерна комплекс эндэхи ветеринарна институдта хүдэлжэ эхилээ. Энэнь мүнөө дээрээ республика дотороо ори ганса иимэ комплекс болоно. Нютагай материал дээрэ эрдэмтэдэй хэһэн шэнжэлгэнүүд, дээдэ һургуули дүүргэһэн студентнүүдэй дипломно хүдэлмэри, эрдэмэй шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүд тэрээн соо гуримшуулагданхай.

АЛМА-АТА. Казахстан соогоо эгээл түрүүлэн Алакульска, Аксуска болон Мерkенскэ саахарай заводууд саахарай свэклын шэнэ ургасые болбосоруулжа захалаа. Саахарай заводуудай хүдэлмэрилэгшэд продукци болбосоруулгын сезондо муу бэшээр бэлдэһэн байха юм. Заводуудай олохон технологическа лининүүд шэнэдхэгдэһэн байгаа. Казахстанай түрүүшын саахар мэнэ һаяар худалдаа наймаанай эмхи зургаануудта орохо юм.

БОЛОГОЕ (Тверскэ область). Дээдэ Волго шадархи Бологое хотодо байгуулагдаһан хүдөө ажахын колледжиин студентнүүд һуралсалай сагые лабораторинууд болон малай фермэнүүдтэ үнгэргэнэ. Совхоз-техникумэй үндэһэ һуури дээрэ байгуулагдаһан тус колледжидэ табан жэл һура… хүбүүд, басагад гах… рономическа болон з… ческэ эрдэм мэдэсэ … шэ, мүн инженерно… лай, маркетингын ү… риие шудалха, ферм… рэг ябуулжа һураха … һураһан залуушуул х… хын дээдэ һургуулин… гэндэ гурбадахи кур… галтагүйгөөр орохо … болохо.

ТАШКЕНТ. Германи… жэлэгшэдэй уласхо… симпозиум Узбекистан… лэл хотодо үнгэргэгд… гэй болон ГДР-эй, М… Ленинградай, Дунда … республиканудай б… станай хэлэ бэшэгэй … тэд, багшанар тэрээнд… даа һэн.

Симпозиум үнгэргэ… лада Ташкент дэмы … гүй. Узбекистанай н… дээдэ һургуулинууд б… тудууд ГДР-эй болон … һуралсалай эмхи зур… тай олон жэлдэ хари… боотойгоор хүдэлжэ … Берлинэй ба Лейпци… верситедүүдтэй хари… боо тухай хэлсээ Т… гадаадын хэлэнүүдэй … баталанхай. Тэрэнэй … багшанар болон студе… андалдан абалсадаг, ш… хүдэлмэри хамтаараа … Гадаадын хэлэнүүдэй … дай немец хэлэнэй … ГДР-тэ диссертацинуу… гаалдаг.

Табан үдэр болоһо… зиумдо һургуулинууд… институдуудта немец… багшанарые бэлдэхэ, … гын шэнэ онол ар… мүнөөнэй техническэ … сэлнүүдые хэрэглэхэ … нууд хаража үзэгдөө.

ХҮН ЗОНДОО ТҮШЭГЛЭН...

Үргэн демократиин, олоной дундаһаа али нэгыень шэлэн һунгалгын, нюуса неесэгүйгөөр бүхы юумэеэ мэдээсэлгын оршон байдалда боложо үнгэрһэн һүүлшын зарлалай һунгалтын үедэ ажал хэрэгээрээ суурхаһан, эдэбхи үүсхэлтэй, зондоо хүндэтэй болоһон хүнүүд Буряадай АССР-эй, мүн нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудаар һунгагдаһан байна гээшэ. Арадай депутадуудай Соведүүд хүдэлмэриеэ шэнэ ёһоор ябуулхаар зэһэнхэй гэжэ тэмдэглэхэ ёһотойбди.

Соведүүдэй саг үргэлжын комиссинууд ашаг үрэтэйгөөр хүдэлмэриеэ ябуулжа эхилээ.

Нютагай Соведүүдтэ мүнөө үедэ Соведүүдэй түрүүлэгшын, Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын тушаалнууд бии болгогдонхой. Тиихэлээрээ нютагай Соведүүдэй засагые хоёр хүн гартаа барижа байдаг болобо ха юм. Минии һанахада, нэгэ Соведтэ хоёр түрүүлэгшэ байха ёһогүй.

Соведэй түрүүлэгшээр гол ажалһаа сүлөөлэгдөөгүй хүн байдаг. Тиимэ түрүүлэгшэ гол ажал дээрээ бүхы сагаа, бүхы хүсэл оролдолгоёо зорюулаад лэ дүүрэнэ ха юм. Тиимэһээ тэрэ Соведэй хүдэлмэри ябуулха аргагүй, миин лэ түрүүлэгшын нэрэ зүүдэг хүн болоно. Бүхы хүдэлмэриеэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ ябуулна. Тиимэһээ нютагай Соведтэ нэгэл түрүүлэгшэ байха ёһотой.

Нютаг нютагуудай хүн зон тоогоороо олон, үсөөн гэжэ байдаг. Тиимэһээ нютагай Соведүүдэй дэбисхэр дээрэ ажаһуугшадай тоо ондо ондоо байна ха юм. Минии һанахада, олон хүн зонтой нютагай Соведтэ гүйсэдкомой секретариин, гүйсэдкомой хэрэгүүдые эрхилэгшын тушаалнууд хэрэгтэй байгаа.

Манай республика соо 1—2 мянган хүн зонтой, мүн 7—8 мянган хүн зонтой Соведүүд бии гээшэ. Эдэ Соведүүдэй түрүүлэгшэнэр аб адлихан салин хүлһэ абадаг, Соведэй адлихан штадтай байдаг гээшэ. Ушар тиимэһээ 3 мянга хүрэтэр, 5 мянган хүрэтэр, 7 мянга хүрэтэр, 7-һоо дээшэ хүн зонтой нютагай Соведүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй салин хүлһэн, гүйсэдкомуудайнь хүдэлмэрилэгшэдэй тоо ондо ондоо байлгахые дурадханаб.

Һунгагшадай захянуүд тухай эндэ хэлэлтэй. Һунгагшадай захянуудые һайнаар дүүргэхын тула Соведүүд өөрын мүнгэн зөөритэй, өөрын барилгын болон гэр байрын-коммунальна ажахын эмхинүүдтэй байха ёһотойл ха.

Мүнөө дээрээ нютагай Соведүүд ажал хэрэгээ ойрын табан жэлэй туршада ябуулха хамтын программатай байха ёһотой. Тус хамтын программа хүн зонтой зүбшэн хэлсэгдэһэн, тэрэ программа бэелүүлхэдээ, хүн зондоо түшэглэхэ байгаабди.

Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай асуудал һүүлэй үедэ үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэжэ, энээн тухай һанамжа дурадхалнууд олоншье гээшэ. Тиимэшье байха ёһотой юм бэзэ. Гэхэ зуура гол шухалань гэхэдэ, бидэнэр Россин Федераци дотороо адли тэгшэ эрхэтэй, арад зонойнгоо аша туһада ямаршье хэмжээнүүдые абажа шадаха аргатай, эрхэтэй бэеэ даанхай республика байха ёһотойбди.

Газар тухай ССР Союзай, союзна республикануудай хуулиин үндэһэн дотор заагдаһанай ёһоор, Соведэй дэбисхэр дээрэхи газар арадай депутадуудай Соведүүдэй мэдэлдэ байха ёһотой гэжэ тон зүбөөр хэлэгдэнэ. Тиимэһээ нютагай Соведүүд таряашадта гү, али бусад хүнүүдтэ газар эдлэхыень гү, али арендээр үгэхэ эрхэтэй байха болоно. Юрэнхыдөө, бүхы наһандаа эдлэхыень газарай участогуудые хүн зондо үгэхэ байгаа. Газар эдлэхэ талаар хүнүүд адли тэгшэ эрхэтэй байха ёһотой гээшэ.

Манай райондо эвенкнүүд, буряадууд, ородууд эбтэй этэйгээр ажаһуудаг, ажалладаг юм. Гэхэ зуура эртэ урда сагһаа хойшо агнуури хэжэ, загаһа олзоборилжо, бүхы наһаяа ой тайга соо үнгэргэдэг эвенкнүүдтэ хуушан ажал ябуулгаяа эрхилхэ арга боломжо олгохо ёһотой байгаабди. Энэ тон шухала асуудалые нютагай Соведүүдһээ гадна республикын Верховно Совет, Министрнүүдэй Совет шиидхэлсэхэ ёһотой.

Һүүлэй үедэ СССР-эй, РСФСР-эй Верховно Соведүүд олон тоото хуулинуудые баталан абаа. Буряадай АССР-эй Верховно Совет ээлжээтэ сесси дээрээ мүн лэ манай ажабайдалда шухала удха шанартай документнүүдые баталан абаха гэжэ найданабди.

Гэхэтэй хамта, манай хүдөө нютагуудта тэдэ шэнэ хуулинууд болон тоггоолнууд хангалтагүйгөөр бэелүүлэгдэнэ. Абаһан эдэ хуулинуудые хүсэндэнь оруулхын, саарһан дээрэ бэшэгдээд, хооһоор үлөөхэгүйн түлөө һунгагшадтаа түшэглэн бултадаа оролдохо ёһотойбди. Зүгөөр манай ажабайдалда олон дутагдалнууд, ажалдаа хайша хэрэгээр хандаха, гүрэн түрынгөө экономикые һайжаруулха хэрэгтэ анхаралаа багаар хандуулха ушарнууд олоор дайралдана. Тиимэһээ хубилган шэнэдхэлгые бодото дээрэнь бэелүүлхын тула Соведүүдтэ бүхы засагыень үгэхэ, хаа хаанагүй журам заршам болон гурим һайжаруулжа, даалгагдаһан ажалдаа харюусалга ехэтэйгээр хандаха гээшэ мүнөө шухалын шухала зорилго болоно гэжэ онсолоё.

Х. БАЗАРОВ,
арадай депутадуудай Хурамхаанай сельскэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

УРИД ХЭЛЭГДЭХЭ ҮГЭ

Байгаалиһаа хайрлагдаһан бэлигтэй монгол поэт Р. Чойном гээшые би танихагүй байгааб. Танихаһаа байтагай дуулаашьегүй байһан байгааб. Танихагүй, шэхэ амандаа дуулаагүй байһамни гайхалшье бэшэ һэн ха: «үнэние үдэндэ зогсоогоод, худалые хоймортоо тахяад байдаг засаг түрэшэдые эсэргүүсэһэн, үнэн зүб юумэнэй хэтэдээ илан мандахын түлөө тэмсэдэг, уран хурса шүлэгүүд соогоо гам хайрагүй шүүмжэлэн бэшэдэг байһан поэдые Ю. Цэдэнбалай засагаархид шорон түрмэ руу «шиихажархидаг», тэрээн тухай абяа гараханьшье хорюултай байһан байна бшуу»

Богонихон наһанайнгаа олон жэлые хаалтын саана үнгэргэбэшье, наһан соогоо үсөөн бэшэ шүлэг, поэмэ, хэдэн туужа, роман бэшэжэ үрдеэ. Тэдээн соохоонь «Хүн», «Хойто түрэл» (Чингис хаан тухай) гэһэн романууд, «Хара сэсэг» ба шүлэглэмэл «Далан жаргалан» гэһэн туужануудынь тон һонирхолтой гэнэ.

Харшалалтада орожо, түрмэ түдэгэдэ һууһанһаа бэень муудажа, 1979 ондо сагһаа урид Р. Чойном наһа бараа.

Имагтал мушхарһан долгёороо буруу юумые буруу тээшэнь, зүб юумые зүб тээшэнь илган, Монгол орондо бууһан **өөршэлэн байгуулалтын** ашаар Р. Чойномой хэрэг сүмөөрөө сагааруулагдажа, бэшэһэн зохёолнуудтань зүб сэгнэлтэ үгтэбэ. Тиигэжэ 1990 ондо Улаан-Баатарта Уласай хэблэлэй газарта барлагдан гараһан «Сүмтэй бударын шулуун» гэһэн шүлэгүүдэйнь, поэмэнүүдэйнь ном олониитэ уншагшадай зүгһөө тон үндэрөөр сэгнэгдэжэ, монгол уран зохёолой ба урлалай хэдэн ажал ябуулагшадтай хамта Р. Чойномдо (наһа бараһан хойнонь) МНР-эй Гүрэнэй шан олгогдобо. Хүбүүнэйнь шан, диплом ная гаратай эхэдэнь зунай найр нааданай үедэ барюулагдаба гэжэ бидэнэй Монголдо ябахада хэлсээ һэн. Монголой Уран зохёолшодой холбооной правлениин шэнэ түрүүлэгшэ Д. Маам поэдэй энэ номые ехэ үндэрөөр сэгнэн, уулзалгын үедэ һайхан үгөөр дурдана бэлэй.

«Сүмтэй бударын шулуун» гэжэ номдо оршол болгон, Р. Чойном тухай бэшэһэн сэдьхэлэй дулаахан үгэеэ Ш. Сүрэнжав иухэрынь иигэжэ түгэсхэһэн байна:

«Сагаан дабаанай энгэртэ
Сагаан шулуун доро
нойрсоһон
Сагаан сэдьхэлтэ найзадаа
Сагаан субарга
босхооноби,—

гэһэн шүлэгэйнгөө бадагаар эшэлжэ, хүнэй хайлан болоһон Ринчиний Чойном найзадаа шүлэгэйшни номоор нэгэ субарга босгожо, уншагшадтаа дээжэлэн барилайб. Сайн амгалан болтогой!»

Ц. ДОНДОГОЙ.

Ринчиний ЧОЙНОМ

БУРЯАД

Хээрын гүрөөһэншэг наһандамни,
Хээтэй харгышуу намтартамни
Арилшагүй мүрөө үлөөһэн
Аяа хайрата буряад басагамни.
Шүлэг бидэ хоёрой ханилһан
Шүрэ, субад жэлнүүдэй үлхөөндэ
Алтанхан эрхи боложо үлэһэн
Аяа хайрата буряад басагамни.
Дураар задагай амидаралаймни
Дундуур дүүрэн хундагануудай дунда
Агтайхан һархаг боложо амталагдаһан
Аяа хайрата буряад басагамни.
Урган түлжэхэ наһанаймни
Ум занданшуу һалбаран байхада,
Өөхэн сэсэг боложо дэлгэрһэн
Өөрэхэн минии буряад басаган.
Үндэр оройтой малгайдашни,
Үргэн хүбөөтэй дэгэлдэшни,
Утаһан сасагтай бүһэдэшни,
Улаан будагтай гүталдашни,
Ойдо ханхинаһан һухэдэшни,
Ононие гаталха хаарбаздашни,
Мойһотой тоһо, зөөхэйдэшни,
Монсогор мүнгэн гааһандашни,
Булюу хүрин хүзүүндэшни,
Буха юлдэн хутагадашни,
Уяхан эршэтэй аашадашни,
Угай ажалша аягташни,
Хадуур, тармуур барихадашни,
Хашаа, амбаар буусадашни,
Хаһаг мөөртэй тэргэдэшни,
Хатарша моритой шаргадашни
Нэрэмни, шүлэгни, зүрхэмни
Нэгэл ондоогоор татагдаад байна.
Мэндэ амар аа, буряад зон!
Тагша дүүргэжэ, мэлтэлзүүлэн бариһан
Табан шэмын дээжэһээшни
Нэрэгүй хургаараа һүзэглэн үргэжэ,
Нэмжээхэн Онондоо сэржэм сасажа,
Баабайнар, таанарайнгаа Хан-Хэнтэйгээ
Батаар түшэн жаргажа һуухын
Арюухан үреэлээ зүрхэндөө шэбшээд,
Амяа татан хунтэрүүлжэрхие!

Ара Халха гэдэг юртэмсэдэ
Арад түмэн гэдэг одонууд соо
Буряад гэдэг нэгэ эрхэтэнэй
Буданта мандалда алхан орожо,
Гэшхүүр дээрэнь хүлөө табижа,
Гэрэйнь үүдые татан ерохо
Эрдэниин алтан түлхюур болоһон
Эелдэр басаган—минии Сэмжүүхэй
Эльгэ зүрхэнһөөм гаранагүйл.
Холо үнинэй дурасхал болоһон
Холоһоо толяһон алтан Ононой
Хонгёохон дуугаа намдаа дуулыш,
Холшорхон зантай Сэмжүүхэймни.
Мүнгэн һүниин нарьятай намяан соо
Мүнгэн сэсэгүүд — шэнгир-жэнгир.
Мүрөөдэл[1] дүүрэн нюдэнүүд соонь
Мүшэд олоороо — ялаб-ялаб.
Уушлаарай[2], бусадай хэлэндэ хургаа дүрэжэ,
Урагүйхэн дүрбэн бадаг шүрьюулааб.
Буруу байгаашье һаа, байнал бэзэ,
Буряадаар жэнхэни болгон хэлэнэ бэзэ.
Инаг дүүрэн хорёод наһандаа
Илалтын буудалгашуу бадаржа ябахадаа,
Шамбайхан басаганай хайрын сэдьхэлдэ
Шатажа байһан хилэтэйхэн һүнинүүд
Сэнгэлэй духаряадал нэгэ мүһэн
Сэлсэлзүүлэн билхайлгаад һоггоһоншуу,
Аяг аашаар, баяр гунигаар
Арбан жэлдэ шархалһан юмдэл,
Одоо хүрэтэр зүрхэндэм хүндүүлхэй,
Олон дурсалга сэдьхэлһээм үндынэ,
Ономни, буряадни, уушлаарай!
Оромгүйшье ябааб, залууханшье ябааб.
Хүрин-улаан түүдэг галай туяада
Хүбүүд, басагад согтой шоболзожо,
Хатарһан, бүжэглэһэн хүлнүүдэй һүүдэр
Ханын элбэг шүүдэртэл сасарна.
Тала бүри тээшээ хуби заяанай
Таабари зүншүү хубилан ошожо,
Тас харанхы һүниин хээли руу
Танай манайгүй шэнгэжэл байһан
Уран сэнгүү ёохорой аялга
Ургаа модоной үзүүр дамжан,
Уян солбон хүлэй үльмынүүд
Угалзатаһан сэргые тойрон дэбһэжэ,
Намаа һорьмоһото хурса нюдэнэй
Нарихан дабхаряада зүрхөө хабшуулжа,
Харахан гэзэгэнь ургын үзүүртэл,
Хасар, нюур шэрбэн эрьежэ,
Аминдаа мяхалиг зөөлэхэн гарынь
Аһаһан дүлэндэл халуу дүргэжэ,
Намтай хамта буряад басаган
Наадан зугааһаа хүлжэн ошобо.
Шииг нойтотой Ононой һүни
Шэнгэлэгтэй[3] тэргын оглёобо һандайлжа,
Шииираг зузаан амтан уралаараа
Шэмээтэй шангаар таалажа байһан
Натагар жаахан Сэмжүүхэй
Намайгаа мүнөө мартаа ха гү!
Наһаниинь ахижа, үһэниинь бууралтабашье,
Налархай зангынь хуушаараа ха гү!
Харин би оройдоошье мартаагүйб,
Халуун наһанаймни дурасхал юм даа.
Халташ үзэгдөөгүй диваажанай ерон —
Харанхы һүнинүүд мандаха болтогой!

1) Мүрөөдэл—уйдхар, гуниг.
2) Уушлаарай—хүлисөөрэй.
3) Шэнгэлэгтэй — хангал һайхан үнэтэй

Ц. ДОНДОГОЙ буряадшалб

(ТҮГЭСХЭЛЫНЬ УДААДАХИ НОМЕРТО).

«БУРЯАД ҮНЭН»
...тэдэ бэшэлэнэй һүүлээр

...АЛ ТҮРҮҮЛҺЭН ХАРЮУ

...газетын байгша оной августын 8-да И. Гомбоинай ...обхагдэдэг еро табяад...» гэжэ статья толилог... Түрэлхидэй үхибүүдтэеэ хамта амарха, аргалуулха ...ша асуудалые автор эндэ шэнжэлээ һэн. Тиихэдэ ...түзэлгын нэгэдэл, республикын Арадай эрдэм һу... министерство хүн зонойнгоо аша туһада өөрын ...жын түбүүдые баринагүй гээд статья дотор шүүм... байна.

...прибор бүтээлгын нэгэдэлэй **генеральна директор** ...ндин харюусаба: «Хэлсээнэй ёһоор, манай хүдэл... «Энергетик» профилакторидо амардаг. 1990 ондо ...530 хүн амарха ёһотой. Гэхэтэй хамта, өөрын про... бариха проектно-сметнэ документаци 1991 ондо 1992 онһоо барилга эхилхээр түсэблэгдэнэ».

...жүүлгын ба элшэ хүсэнэй «Бурятэнерго» нэгэдэлэй ...о профилакторидо хүбүүнтэеэ амаржа байһан при... ...лгын нэгэдэлэй хүдэлмэришэн С. Третьякова «250 ...хүдэлдэг цехһээ гансал намда путевко хүртөө һэн» ...гээд, прибор бүтээлгын нэгэдэлэй элүүржүүлгын ...гүй байһанда гомдол баряа һэн. Энээн тухай статья ...дагалагдэнхэй. Тиимэһээ саашадаа приборко өөрын ...оритой боложо, С. Третьякова, тэрэнэй хүдэлмэри... ...д гэр бүлэнүүдынь баярлахань гээд найдая. Дирек... ...ой найдал түрүүлнэ.

...о мэргэжэлэй һу... ...эмхидхэгдэһээр 50 ...ойдо зорюулагдаһан ...иесл сентябриин 28-... ...й үдэрнүүдтэ Улаан-... ...гдэбэ. Түрүүшын үдэр ...тическа конферен... ...эн байна. Республи... бүхы ПТУ-нуудһаа ...хи ПТУ-нуудта элдэб асуудалнуудаар тусхай семинарнууд болоо. Тэдээн дээрэ багшанар болон мастернууд дүй дүршэлөөрөө хубаалдаа, саашанхи ажал хүдэлмэри тухайгаа хөөрөө.

Энээнэй һүүлээр бүхы делегадууд пионернүүдэй городской ордон ошожо, тэндэ дэлгэгдэһэн выставкэ хараба. Республикын дунда һургуулинуудай хүбүүд, басагадай бүтээһэн элдэб зүйлнүүд выставкэдэ табигданхай байгаа. Жэшээнь, 44-дэхи һургуулиин 11-дэхи классай һурагша Виталий Таракановскиин хэһэн үрэмдэдэг станок олондо һайшаагдаа.

ЭМХИТЭЙГЭЭР, ҺАЙНААР ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

ФОТОРЕПОРТАЖ

...400-гаад багшанар, ...н мастернууд баяр ...түрүүшын үдэр 7-... ...й октова зал соо ...һэн. Научно-практи... ...конференциие Буряадай ...арадай эрдэм һурал... ...истр С. Д. Намсара... ...элидхэл хэбэ. Элид... ...техническэ мэргэжэлэй ...түүхэ тухай богони... ...лээд, мүнөөдэрэй ...жүүдалнуудта сугла... ...анхарал хандуулһан

...Ленинград хотоһоо ...ойдо хабаадалсахаяа ...техническэ мэргэжэлэй ...ВНИИ-гэй лабора... ...Н. А. Лобанов ...

...жэно конференциин ...бүлэг бүлэг боло... ...раад, секцинүүдтэ ...эн байна. 24-дэхи ...«Мастерскойнууд ...жүүдай хүдэлмэри» ...зорюулагдаһан ...үнгэргэгдөө һэн. Тэ... ...дахи, 15-дахи, 2-до...

Тиихэдэ 12-дохи училищиин дэргэдэхи республиканска Техникын байшангай харалгын зал соо ПТУ-нуудай һурагшадай гараар хэгдэһэн олон зүйлнүүд табигдаһан байгаа. Тэдээн соохоо заримыень дурдая. Илангаяа 2-дохи ПТУ-гай һурагшадай бүтээлнүүд гайхуулмаар. Үйлэдбэриин мастер В. С. Цыжибоной хүтэлбэри доро хүбүүд, басагад хутага, бүһэ, гааһан, тамхинай аршуул, хэтэ, сахюур гэхэ мэтые бүтээжэ, зэд, мүнгөөр гоёор шэмэглэдэг юм. Энэ ушараар В. С. Цыжибоной бэлиг шадабарие, эдэбхи үүсхэлые магтамаар, Владимир Содномович СССР-эй Уран зураашадай холбооной гэшүүн юм. Энэ хүнэй өөрынь бүтээлнүүд олон выставкэнүүдтэ харуулагдажа, мэргэжэлтэдэй болон хүн зоной магтаалда хүртэжэ байдаг гээшэ. Энээнһээ гадна 2-дохи училищиинхид чаанза, лимбэ, морин хуур, дамаари гэхэ мэтын буряад арадай инструментнүүдые дархалдаг юм. Тэдэ инструментнүүд выставкэдэ мүн табигдаһан байгаа.

15-дахи ПТУ-гай һурагшадай нимгэн фанернэ модоор дархалһан элдэб зүйлнүүд анхарал татамаар һэн.

1-дэхи, 36-дахи ПТУ-нуудай һурагшад басагадай плати, үхибүүдэй хубсаһа оёжо, олондо харуулба.

Баяр ёһололой хоёрдохи үдэр эстафетэ үнгэргэгдэбэ. ЗММК-гай соёлой-спортивна комплексын урдахи талмай дээрэ эстафетэ дүүрэжэ, удаань ярмаг эхилээ һэн. Ехэшүүлэй болон үхибүүдэй хубсаһан, эдеэ хоолой элдэб зүйл элбэгээр наймаанда табигдаа. Жэшээнь, Хэжэнгын 35-дахи училищиинхид хартаабха, холимог тэжээл, элдэб зүйлэй овощ, багахан поршоонхонуудые худалдаһан байна. Эдэ бүгэдые абаха дуратай хүн зоншье олоор суглараа һэн. Ярмагай үедэ талмайн дундахи ендэр дээрэ ПТУ-нуудай уран һайханай коллективүүд һайхан концерт харуулжа байгаа. Гадна сэрэгэй оркестр олон дуунуудай хүгжэм наадаба.

Энэ үдэрэй 16 сагта соёлой-спортивна комплексын зал соо театрализованно үзэгдэл харуулагдаба. Тэрээндэ хабаадаһан хүбүүд, басагад техническэ мэргэжэлэй һуралсалай түүхые зураглаһан үзэгдэлнүүдые һайханаар харуулаа һэн.

Үдэшэлэн энэл зал соо рок-хүгжэм зэдэлжэ, хатар эмхидхэгдээ һэн. Тэрээндэ «Амальгама», «Сэсэгүүдэй орон» гэжэ ансамбльнууд хабаадаба.

Д. ДАМБАЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ярмагай үедэ.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТАСС · АПН

...Нютагтаа бусаха ...гшэдтэ байрануу... ...гада бэлэдхэл (фе... ...республикада тү... ...жа байна. Баруун ...ин министерствэ... ...албан зургаануудай ...тын сагта тодорхой ...нуудые зохёожо, ...ээтай хэлсээ батал... ...ээ. Энэ хэлсээн соо ...эй техническэ ба ...байнгай зарим тэды ...д оруулагдаа.

...ээнь ГДР-эй бай... ...торн дээрэһээ со... ...гүүдые Федератив... ...бликын мүнгэ һо... ...н ашаар гаргаха ту... ...ээн Советскэ Союо... ...гай хоорондо туй... ...амнай. 1994 оной ...хүрэтэр 12 миллиард ...Советскэ Союзда тү... ...э уялга ФРГ абан... ...эй 7 миллиардынь ...н барилгада зо... ...на.

...одой агаарай зам... ...жэл гараха аэробус ...Москва — Ленинград ...гэһэн маршрудаар ...н соносхолгын нии... ...бэ. Энэ түхэлэй ...табан онгосонуудые ...Европын «Эрбас индастри» консорциум манда худалдаха.

«Саг — мүнгэн»,— гэжэ Аэрофлодто нилээд үндэһэтэйгөөр бодоо. Тиин СССР-эй Минавиапромой үнинэй эльгээхэбди гэжэ найдуулһан ТУ-204, ИЛ-96 түхэлэй шэнэ машинануудые хүлеэнгүйгөөр хилын саанаһаа үргэн ехэ хэмжээнэй самолёдуудые худалдажа абаба. Баруун Европын ниислэл хотонуудай болон Токиогой хоорондо тэдэнниие хэрэглэхээр түсэблэгдэнэ. Тиихэдээ эдэ рейснүүд Москвада буудаг болохо. Уласхоорондын агаарай замуудта А-310 түхэлэй самолёдуудтай болоходоо, дэлхэйн эгээл томо авиакампани ИЛ-62 түхэлэй самолёдуудые сүлөөлхэ аргатай болохо. Жэшээнь, Москва — Хабаровск гэһэн зам дээрэ сүлөөлэгдэһэн ИЛ-62 түхэлэй 10 агаарай онгосонууд нэмэхэ.

А-310 самолёт соо 193 пассажир һуудаг, 9250 километртэ холо ниидэхэ аргатай, энээнэй ашаар буунгүйгөөр Москваһаа Нью-Йорк хүрэтэр ниидэхэ арга олдохо болоно. Тиихэдээ ИЛ-62 түхэлэй самолёдто орходоо, һурагүй бага түлишэ гаргашалагдаха. Летчигой түлбэридэшье үгтэдэг мүнгэн хорохо. Юундэб гэхэдэ, тэрэнэй оньһон түхеэрэлгэнүүдэй нарин тодо байһанай ашаар оройдоол хоёр хүнһөө бүридэһэн экипаж жолоодохо аргатай байна.

Эдэ самолёдуудые Аэрофлот лизингын гуримаар худалдажа абахань. Тэрэ ямар удхатайб гэхэдэ, зээли абаһанай түлөө түлбэри оруулалгые хараада абан, самолёт бүхэн 100 миллион доллар үнэ сэнтэй байха. Энэ юрын сэнгһөө үнэтэйшье һаа [illegible] наагдаха болоно. Аэробусуудые [illegible] абаһан ашаг олзоноо самолёдой түлөө түлбэри оруулагдаха болоно.

ТОКИО. Японой «Юкидзирусн ньюгио» фирмэ нёдондонойхидо орходоо, гурба дахин ехээр хүүгэдэй жэжэлэгдэһэн хуурай һү СССР-тэ эльгээхээр хараална.

Тус фирмын түлөөлэгшын ТАСС-ай корреспондентдэ хэлэһэнэй ёһоор, 1990 оной мүнгэн һангай жэлэй туршада (тэрэнь март соо түгэсэхэ) компани Советскэ Союзда багашуулай һүтэй 200—300 мянган контейнер эльгээхэ түсэбтэй. Нёдондоной мүнгэн һангай жэлдэ 81 мянган контейнер эльгээгдэһэн байна. СССР-тэ продукци эльгээһэнэй ашаар компаниин экспортдо эльгээдэг продукциин ниитэ хэмжээн 1990 оной мүнгэн һангай жэлдэ 1,5 миллион контейнертэ хүрэхэ зэргэтэй. Сасуулан хэлэхэдэ, нёдондо 1,25 миллион байгаа юм.

СССР-һээ гадна «Юкидзирусн Ньюгио» хэдэн жэлэй туршада дэлхэйн долоон оронуудта, тэрэ тоодо Тайваньда, Малайзида, Алжирта, Иранда хүүгэдэй һү саг үргэлжэ эльгээжэ байгаа. Японой дотоодо дэлгүүр дээрэ багашуулай һү үйлэдбэрилдэг фирмэнүүдэй дунда тус компани хоёрдохи һуури найдамтайгаар эзэлдэг байха юм.

ТОКИО. Япондо үйлэдбэрилэгдэһэн 1700 велосипед дүтын сагта холын замда гарахаяа байна. Японой ниислэл хотын үйлсэнүүдтэ эзэдэйнь хаяһан велосипедүүд Азиин болон Африкын хүгжэжэ байгаа хэдэн оронуудта түлбэригүй туһаламжын ёһоор эльгээгдэхэнь гэжэ һая эндэ туншаглагдаһан Токиогой хэдэн районуудай нютагай захиргаанай түсэбүүд соо хэлэгдэнэ.

Хаягдаһан велосипедүүд — тэдэнэй олониинь ямаршьегүй юм — ниислэл хотын засаг захиргаанайхидые үнэхөөрөөл зобоодог болонхой. Тэдэ үйлсэнүүдтэ обоологдожо, магазинуудта дүтэлхын аргагүй болгоно, автомобильнуудай ябахада, һаалта хэнэ. Тэдэнние үе-үе болоод суглуулаад хайлуулгада эльгээдэг юм. Жэшээнь, 1988 ондо ниислэл хотодо 183 мянган хоёр моортэ машина суглуулагдаа һэн.

ПРАГА. Нёдондо жэлэй ноябрь һарада орон дотор болоһон үйлэ хэрэгүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан Чехословакиин Арадай партиин (ЧНП) — ЧСФР-эй политическэ байгуулалтын заншалта ба нүлөө ехэтэй эмхидэлэй ээлжээтэ бэшэ съезд Урда Моравиин Ждыр-на-Сазава хотодо болобо. ЧНП-гэй түрүүлэгшээр 34-тэй Йозеф Лукс һунгагдаба.

ЧНП баруунай хараа шугам баримталдаг парти болохо юм гэжэ ЧТК-гай мэдээсэлэй агентствын корреспондентдэ үгэһэн интервью соогоо Лукс мэдүүлһэн байна. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, ЧСФР-тэ хожомоо христиан партинуудай нэгэдэл байгуулагдаха зэргэтэй.

ВАШИНГТОН. Табан жэлэй туршада федеральна бюджедэй дутагдалые 500 миллиард доллароор хорооохо арга замууд тухай асуудалаар конгрессэй хүтэлбэрилэгшэдтэй хэлсээнэй туйлагдаһан тухай США-гай президент Джордж Буш Сагаан байшанда соносхобо. Захиргаанай Федеральна һанда мүнгэ нэмэжэ оруулхын тула бүхы янзын түлишэдэ, нэн түрүүн бензиндэ, мүн тэрэшэлэн тамхинай зүйлнүүдтэ, архиин зүйлнүүдтэ шэнэ налог бии болгохо тухай захиргаанай түлөөлэгшэд ба хуули гаргагшад шиидхээ юм. «Налогуудые ехэ болгохо ябадалые һайшаана бэшэб»,— гэжэ ООН-ой Генеральна Ассамблейн сесси дээрэ үгэ хэлэхын тула Вашингтон хэдэн часаар Нью-Йоркдо тусгаар ерэһэн президент мэдүүлээ. Гэбэшье нимэ хэмжээнүүдые абаха шухала гэжэ тооолоноб гээд тэрэ нэмээ.

Налогуудые болон элдэб суглуулбаринуудые ехэ болгоһоной эсэстэ федеральна һанда 130 миллиард доллар нэмэжэ орохо юм. Тэрээнһээ гадна табан жэлэй туршада сэрэгэй гаргашанууд дүн хамта 170 миллиард доллароор хороогдохо ёһотой. «Медикейр» программын ёһоор хүнгэлэлтэтэй түлбэринүүдые бага болгоходо 120 миллиард доллар алмагдаха байна.

Сенат болон түлөөлэгшэдэй палата яаралтай заседаниинуудые үнгэргэжэ, правительствын эмхи зургаануудта саг зуураар мүнгэ һомолхо тухай хуулиин проектнүүдые һайшааха зэргэтэй.

ХЭНШЬЕ, ЮУНШЬЕ МАРТАГДААГҮЙ

(Эхниинь октябрийн 3-най номертэ).

СЭРЭГШЫН ХУБИ ЗАЯАН

ХЭНЭЙШЬЕ намайе сохиходо, һэршиэбэб. Нюдөө хахалжа харабам, сэхэ урдам өөтомадай амөн залаатай, саанань тарган немецэй шалгагар нюур байба. Хажуудань сошонги шарайтай Николай нүхэрни зогсобо. Хоёрдохи немецынь мүн лэ «шмайсер» адхаатай, телефоной утаатай катушка үргэлэнхэй саанань һархайба. Минии гэдэһэ руу һуридаба. Хажуугаар һуунсо Николай хургаараа нам руу заажа, нүхэртөө юушьеб хэлээд, эльгэ хатаба. Иигэжэ пленһэ орошоо һэмди.

Фашистнууд манийе һуурин руу туүба. Һуурин саада захада, хударгаа хажууда манайхинай нилээд олон сэрэгшэдэй ба офицернуудай сэхэ зүдэргэ колонно харагдаба. Тэндэ ошоходомнай зарим хүнүүд гимнастёркогүй, нүгөөдүүлынь бүхы хубсаһагүй, хүнүүд дотор үмдөөрөө, хүл нюсэгэн зогсоно. Бидэнийе тэдэнэй колоннодо ниилүүлбэ.

Эндэ нютагайнгаа хүнтэй — Зэдэ нютагай Дамдинжапов Дугартай уулзашабаб. Дайнай урда тэрэ «Заготскот» гэжэ республикын эмхидэ гү хүдэлдэг һэмди. Ехэл аягүй байдалда уулзашаба ха юмбибди даа. Энэ ушаараа Дугар ингэжэ өгтөлбэ: «Манаа урагшатайгаар тушаагаад, Улан-Үдын ресторан соо анхан уулзадаг һэмди, харин мүнөө...» Егтолоосоо бэхэ аргамнай угы һааб даа. Ажабайдалнай мүү тээшээ эрид хубилшоо ха юм. «Хэн нэгэмнай амиды мэндэ нютагаа бусабал, нүхэр түхэйгээ тухайнь дуулгаха ёһотой»,— гэжэ хэлсэбэбди.

Немецүүд шаг шууяа табин, бидэнийе жагсаагаад, баруулжаа туубэ. Нараной халуунаар шараха гээшэнь! Удаан ябанабди. Аман хаташоо. Һайнинь гэхэдэ, түргэн урсахалтай горхондо дүтэлжэ, тэрэнние талажа эхилбэбди. Хүнүүд ябадал дундаа котелоогоороо, фляжкаар, пилоткоороо, адхаарааһаа уһа ухаба. Дугаратаа уһанда дүтэлбэбди. Гэнтэ Дугар колоннооһоо хажуу тээшээ хэдэ алхаад, булангиргатайгай уһа котелоогоороо ухажаба. Энэ үедэ бүүгэй абяан «нясэ» гэшэбэ. Ехэл гайхалгаар харанан Дугар гол соо һууушаба. Юунэй болоһые үшөө ойлгожо ядажаа байтарни, хар гэжэшьеб гараг сошоһон сэрэгшэ нүхэрни дошоо урдашаба.

Хүлеэгдээгүй энэ ушарһаа сошоһон би эрье өөдэ гаража ябатараа бүдэрөөд, хойноһоом ябаһан хүнүүдтэ гэшхүүлэн алдабаб. Немецүүд колоннымнай тоггоогоод, шэниисын полиин захада һуулгаба. Тиигээд өөһэдөө эдеэлжэ эхилбэ. Бидэнииие һахижа үлэһэн хоёр харуулшан халуунда дүйрэшөөд, колоннын хоёр захаар һалирна. Һанагдаагүйгөөр Дугарай үхэшэһэн ушараарнь сэдьхэлээ даруулшанхай һуугааб.

ГЭНТЭ юумэнэй һаршаганаха абяан дуулдаба. Гэдэргээ харахадам, хэдэн сэрэгшэ һэмээхэнээр шэниисын поли руу мүлхижэ байба. Ехээр бодолгото болонгүй хойноһоонь дахабаб. Зүүн, баруун гар талаарни хүнүүдэй хүндөөр уухилха, хоолосой һаршаганаан дуулдана. Хэдэн минутын үнгэрһэн хойно немецүүдэй һүхирэлдэхэ, буудаха абяан соностобо. Бидэнэй тэрьедэһые ойлгожорхёод, дахуул болобо ха гэжэ жэхыбэб. Тэрьедэхыемнай тэдэ ойлгоогүй ха. Үшөө нохойгүй байһаниинь юуштэгүй һайн байгаа! Хармаануд соогоо дүүрэтэр оросоһо суглуулаад, полиин нүгөө захада гарабаб. Адаглахадам, ойрохоно багахан нуурай эрьедэ хэдэн хүн зогсожо байгаа. Тэрьедэһэн сэрэгшэд гэжэ ойлгобоб. Тэдэнэй дунда Николай харагдабагүй. Нэгэ, хоёрорoo таһаржа, зүүлжээ ябажа эхилбэ. Нюур, гараа угаажа, уһа ууха үедэм нэгэ хүн хойном ерэжэ зогсобо. «Солдат, сүгтаа ябая!» — гэһэн абяа дуулабаб. Харахадам, бараан шарайтай залуу лейтенант болобо. Зүбшөөбэб. Зүүн зүг барнаад, хоёр һүни ябабабди. Гурбадахи һүниимнай тэрэнгэй сооржо, айхабтар ехэ өөдөр шааба. Шал мяхан норошобобди. Һуһаа багта һүрнийн галгууд анигашалдаба. Харанхыда будэржэ ябаад, газар доро тухеэргэдэһэн склад дүтэлбэбди. Үүдэндэнь хажуугаар һулэмхиинээр гэрэл носоно. «Юун бэ гэжэ ошоожо харыш» гэбэ лейтенант. Шагнаархаад, гэшүүрээр доошолбоб. Үүдэнэй сууга байгааб. Шэбхыэнь тайлаад, досоонь оробоб. Землянка соохи тагууд дээрэ обоо-хүбее консервнүүд ярлыктай байба. Гимнастеркүүнэй хормой руу хоерьоод консерв хээд, газааша гарабаб. Гэнтэ һаруул гэрэлэй нюдэндэм һарлаатай сасуу «Хенде хох!» гэһэн абяа дуулдаба. Юун гэһэн талаангүй хүн гэшэшибибэ.

Немец автомадайнгаа сэмгээр нюрга руу түлхижэ, дүтэшэр байхан гэр руу туубэ. Досоонь ороод, коридор соогуур партануудай хажуугаар ябабабди. Нэгэ таһалга, нэгэ таһалга, тиишэнь намайе түлхи жорхибэ. Үүдэнэй хажууда һуудаг, харанхыда деданаб. Таһалга соо дулаан. Саада талын буланда юуншьеб һаршаганаба. «Эй, лейтенант!» гэжэ шэбэнэбэб. Харюу угы. Үглөөгүүр бэлотор һуубаб.

Үүдэнэй суурга хар-ныр гээд шмайсертай немец харагдаба. «Гараа» гэжэ хүргэараа дуудаба. Һургуулиин директорэй таһалга соо столой саана офицер һууба. Ажахаратайгаар намайе хараад, гэнтэ сэбэр ород хэлээр «Ямар яһанайбши?» гэбэ. «Буряад-монголби» гэбэб.

«О, нютагайм хүншни! Би Эрхүүгэйб» гэжэ тэрэ һүхибэ. Тингээд хэдэн минута мүшхэзэ. Ямар частиинхаб, хээзэ фронт руу ерээбши гэжэ оролшо һонирхобо. Тархидаа оролон түрүүшын гоонуудые хэлэнэб. Сэрэгшын дэбтэрүүгээ байнам, һайн байна. Танкеткэ болон броневигүүдтэ буудуулхадаа, тэрэнэй шуудаа хаяжархёо һэм. Хөөрэлдөөнэй дүүрэхэ багта «Хуу худал!» гэжэ хэлсээд, хэдэн ябашаба. Тэрэнние бэшэ харааргүй. Удангүй мотоцикл коляска соо һуулгажа, гартам нүүзэ ехэ амһарта барюулаад, хайшаашьеб ошобобди. Хорёод километр ябаад, томо нүхэнэй хажууда мотоцикл тоттошобо. Эндэ плендэ орогшодые суглуулдаг саг зуурын лагерь байба. Нүхэнэй эрьеэр татагдаһан телефоной утаһан лагериин хилэ тэмдэглээ ха. Добо дээрэ хэдэн майхан харагдана.

НЯЛДАГАР шара шабар гуталдаа суглуулһаар нүхэ руу оробоб. Һахал һамбайдаа дарагдашаһан, боро үнгэтэй шинельтэй хүнүүд эндэ, тэндэ зогсоно. Олонхинь шабар дээрэ хэбтэнэ. Эндэ хэбтэгшэдэй үдэрөө хүлеэшөөд байһыень ойлгобоб. Тэдэнэй нюур дээгүүр үтэтэй ногоон томо батагаанаануудай ниидэхые хараһан байгааб.

Тамын газарта арба хоноо һэм. Үдэртөө наран халуунгаар шараха, һүниндөө ходо бороон орохо. Һандаргагдаһан элеваторһаа дүрэжэ байһан таряа машинаар асараад, шабар соо буулгажархёо. Амидаралта адхашье хоолдо хүртэхын түлөө үлэн хүнүүд наншалдажа байжа жүдхэхэдөө, тарягаа шабар руу гэшхээ һааб даа. Нэгэтэ немецүүд үхэнхэй моридые асараад хаяжархиба. Үлэн хооһон хүнүүд зэрлиг амитад шэнгеэр моридто аһалдажа, түүхэй мяха бэе бэеһээ буляажа байгаад, шадалгүй зоноо шабартай худхажархёо бэлэй. Уһа уухыемнай багахан нуур руу бүлэг бүлэгөөр намнадаг байгаа. Гүйжэ шадахагүй хүнэй унахада, буудажа аладаг һэн. Нуурай уһан үжэнхэй амтатай байһан юм. Тиин дизентери эхилбэ. Үглөө бүри хүдөөлүүлгын команда ерэжэ үхэһэн хүнүүдые нүхэнһөө гаргажа ябталдаг һэн. Ябталагдаһан хүүрнүүд түргөөр гутадаг бэлэй.

Арбаад хоноһоной удаа грузовигууд дээрэ һууһан солдадууд ерэбэ. Тэрэ шанга харуул доро плендэ ороһон хэдэн мянган сэрэгшэдэй колонно түмэр замай станци ошобо. Вагонууд соо һуугаад, баруулжаа гарабабди. Бобруйскын хубаарилгын лагерьта буулгаба. Барагууд соо байрлабабди. Нэгэтэ офицернүүдэй байра соо генерал Тхорые холоһоо таняаб. Тэрэ дайнай урда манай частьда хүрэһэн юм. Энэ лагерьта байха үедэмнай гоё гоёор хубсалһан хүнүүд хэдэн дахин ерэжэ, Власовай армида (РОА) орохыемнай уряалдаг байгаа. Эндэ байхадаа, Сталинград шадар немецүүдэй бута сохигдоһон тухай дуулаа һэмди.

1943 оной хабар нэгэ томохон бүлэг пленнигүүдые (энэ бүлэг соо би ябаа һэм) Польшын Лодзь хотын сэрэгэй заводто абаашаба. Тэндэ элдэб ажал хэдэг байгаабди. Удаань тэрэл заводой избёосхо малтадаг уурхайда хүдэлбэбди. Лодзьдо хоёр жэл соо байгааб. Яһала барагаар эдеэлүүлдэг һэн.

1944 оной һүүл багта үхэр буунуудай абяан холоһоо дуулдадаг болобо. Немецүүд городһоо яаралтайгаар зөөжэ эхилбэ. Манай арми бүри дүтэлбэ. Бидэ, хэдэн хүдэлмэришэд сугларжа, алуулаагүй байгаа хадаа тэрьедэебди гэжэ хэлсэбэбди.

НЭГЭТЭ үглөөгүүр уурхай руу ажалдамнай хоёр харуулшадай туужа гарахада, тэдээндэ добтолжо һалгаад, буунуудыень абажа, намагтай дүтын ой руу тэрьедэбэбди. Тэндэ арал оложо, хоёр хонобобди. Байлдаанай шууяанай баруун тээшээ үнгэрхэдэ, намагһаа гаража, өөһэдынгөө сэрэгшэдтэй уулзабабди. Баярлаһандаа, амар мэндэ үлэһэндөө нюунгүй бархираа һэмди...

Удангүй манай баярые особист таһалдуулба. Хэдэн үдэр соо тэрэ мүшхэбэ. Хэзээ баригдаабши, немецүүдтэ ямар ажал хэдэг байгаабши гэхэ мэтын юрын асуудалнуудые табяа һэн. Зариманиимнай нюурдуулан уулзуулха юм. Удангүй бидэнийе Эхэ орондоо урбагшад гэжэ гэмнээд, энэ зэмэеэ шуһаараа сагааруулха ёһотойт гэжэ соносхобо. Тиигээд бидэндэ буу болон сэрэгшын бусад зээри, хэрэгсэл үгтэбэ. Үнэн сэхээр, сухалтайгаар дайлалдадаг байгааб. Дайнай һүүл багта зүүн гараа шархатааб. Элдэб госпитальнуудта хэдэн һара соо эргалуулааб. Шуһата муухай дайншье дүүрэшэбэ.

1945 оной зун түрэл нютагаа бусабаб. Хайрата эжытээ одоол уулзаа һэм. Зэдэ нютаг ошожо, Дугар Дамдинжаповай бүлэ оложо, тэрээн тухай бүхы үнэнииень хөөрөө бэлэйб. «Заготскот» гэжэ эмхидэ дахин ажалда оробоб. 1946 оной зун гээшэ һэн ха. Холодильнигай хүдэлхээ болишоходонь, үхэрэй ехэ мяхан гуташаһан юм. Плендэ ябаа һэнши гэжэ байжа муушалагдаад, ажалда һаалта татана гэн гэмнэгдэжэ, шанга гуримтай түрмэдэ табан жэлээр эрхэеэ хаһагдашабаб. Энэ удаа Колымагай лагерьта һуубаб. Тэбхэр табан жэл соо тэндэ байхадаа, зоболон, хашалан гээшые улаан мяхан дээрээ үзөө һэм. Манай лагерьнууд фашис лагерьһаа дутахагүй, зарим талаараа бүри шэрүүн байна гэжэ ойлгоһон байнаб. Нэгэ илгаань гэхэдэ, тэндэ дайсанай лагерьта, эндэ өөһэдынгөө лагерьта байһан болоноб. «Заготскот» контороһоо ошон ошожо, арбаад жэл соо элдэб нютагуудта элдэб ажал хэжэ ябааб. Немец плендэ ябаһан, түрмэдэ ороһон хүниие ажалда ехэ дурагүйгөөр абадаг байгаа. Тиигээд Тээгдэдэ байнаб. Һамга абааб. Эндэ һуурижан тогтобо хаб гэжэ найданаб.

В. ГАЗАРЖАПОВ
бэшэжэ абаба.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

ТҮГНЫН БУРЯАДУУДАЙ УГ ГАРБАЛ, ХЭЛЭН ТУХ

Түгнэ гол гээшэ Шэбэр гэжэ нютагһаа эхи абаад, Хёлго мүрэндэ шудхаран ородог юм. Түгнэ голой хойморoор уужам сагаан тала нэмжын оршоно. Түгноорхин сэлгеэ сагаан Түгнэеэ сэдьхэлһээ магтаһан нилээд олон дуунуудые дууладаг. Жэшээлбэл:

Хабтагай сагаан Түгнэмнай
Хадаараа манараад
харагдана.
Ханилһан ганса нүхэрни
Хажуудам тодорхой
һанагдана.

Мүн баһа иимэ дуун байха:

Сэлгеэхэн Түгнэмнай
долгилжол байна,
Сэсэгынь һалбаран байнал
гү даа.
Шэнэлһэн нүхэрни
захиулжал байна,
Сээжэндэм мартагдаад
байнагүй даа,—

гэхэ мэтэ.

Урдын урда сагта үргэн Түгнын талаар Мойсото монголой тоо томшогүй мал һүрэгүүд бэлшэдэг байгаа гэжэ ахамад үбгэдэй хэлсэдэгые мүнөө үеын Суулга тосхоной зон һонирходог.

Буряадуудай иишэ нүүжэ ерэхэһээ урид Түгнын талада монголнууд ажаһуудаг байгаа гэжэ нютагай буряадуудай хэлсэдэгынь түүхэ домогууд соошье байдаг. Түгнын талын хойто хадануудаар байдаг монголой хүһөө хүүр, олоор обоолһон шулуун болон хэрэгсэлнүүд энээниие гэршэлнэ. Шара-Тэбсэг гэжэ нэрэтэй хадада Мойсото монголой булаһан 70 тэмээнэй ашаан алтан, мүнгэн бии. Огно, Догно хоёр горходой хоорондохи ута сагаан гүбээгэй баруун хойтохи хушуун доро арбан гурбан тэмээнэй алтатай ашаа, сагаан мүнгэтэй ашаа бии юм гэжэ минии балшар бага ябахадамни, нютагай үбгэд Борисын Даша, тэрэнэй хүбүүн Дашын Бимба, Ута Бэзэр, монгол Догба, Мааняан Дамба, һайхан Бимба гэгшэд хэлсэдэг һэн. Тэрэниие хэды дахин малтаадшье туршаһан хүнүүд Суулгада байгаа. Эдэ бүхы хэдэн тэмээнэй ашаа алта мүнгэеэ монголнууд эндэһээ зайлахадаа, аргагүй яаралтай нюугаа юм гэлсэдэг. Түгнын тала болбол Мойсото монголой ээлжэ һууһан газар байгаа гэдэг. Уһа горходой, хада гүбээнүүдэй нэрэнүүдшье Түгнэдэ тэрэ үедөө өөрын онсо нэрэнүүдтэй байһан юм гэгшэ. Жэшээлхэдэ, Түгнэ Сулхара хоёр горход Огно, Догно гэжэ нэрэтэй, тиихэдэ Түгнын талые Борбо тала гэдэг байгаа гээд урданай домогууд гэршэлнэ.

Бүүбэй-бээлэ хаанай хүбүүн Дай-хун тайжын Бальжан хатан хадаа хаанайнгаа хойто залуу һамгантайнь багтажа ядаад, Солоон Баргаһаа энжэ зоноо дахуулаад, Хүхэльбын шэлэдэ тэрьедэжэ ерээд байхадань, хойноһоонь намнажа ерэһэн хаанай сэрэгүүдтэй Бэхи бухынгөө хүбүүн Бобжа баатарые дайлалдахые эльгээжэ, Абхаанай улаан баатар, Энгидэйн Эрэ Хонгор баатарнуудые энжэ зонойнгоо ээлжэ һууриҗахаа, эдлэжэ жаргаха газар олоогты гэжэ Хори, Түгнэ руу ябуулһан юм гэлсэгшэ. Эдэ хоёр Мойсото монголой газар ээлжэ, Бальжан хатанайнгаа энжэ зониие Хори, Хэжэнгэ, Бэшүүр, Хёлго, Түгнөөр тараажа, толгойлжо ябаһан бүлэг сэрэгынь Хёлго, Сэлэнгын эрье хүрэжэ һуурижаһан юм гэдэг.

Монголнууд эндэһээ тэрьедэхэдээ алта мүнгэеэ аргагүй яаралтайгаар, энэ тэрэ хадын агы хабшуу руу булажа, адууһа малаа, Атханайн Улаан баатарта буляагдажа ошоһон юм ха.

Энгидэйн Эрэ Хонгорынь Мойсото монголдо харбагдажа алагдаһан юм гэжэ хэлсэдэг.

Бүри саадахи уг унгяар абаад үзэбэл, Бальжан хатанай энжэ зон болбол Хорёодойн аша үринэр: Галзууд, Хуасай, Хүбдүүд, Шарайд, Гушад, Харгана, Худай, Бодонгууд, Хальбан, Сагаан, Батанай болоно. Өөрөө Хорёодой мэргэн (юрэ нэрэнь Хори) болбол Барга баатар тайжа ноёной гурбадахи хүбүүниинь байгаа, нэгэдэхи ахань Элюудэй, хоёрдохи ахань Буряад байһан юм гэхэ мэтээр Суулгын буряадай угай бэшэг соо бэшээтэй байдаг. Элюудэйнь аша үринэр Өөлэд болон Торгууд болоод таһараа, Буряадайнь аша үринэр Байгал болон Ангар мүрэн шадарай буряадууд болоод үрэжоо.

Хорёодой Мэргэн гурбан һамгатай байгаа: нэгэдэхи Баргажан гуаа һамганһаань Алун-гуаа гэжэ гансал басаган түрөө. Хоёрдохи Шаралдайгуаа һамганһаань Галзууд, Хуасай, Хүбдүүд, Гушад, Шарайд гэжэ табан хүбүүд түрөө. Гурбадахи Налгай-Гоохон Нагатайһаа Харгана, Худай, Бодонгууд, Хальбан, Сагаан, Батанай, Хойтол, Сонгоод гэжэ найман хүбүүд түрөө. Иигэжэ эдэ 11 хүбүүд үдэ үдэһөөр Хориин (Хорёодойн) 11 эсэгэ отогтон болоһон юм гэжэ Түгнын буряадуудай угай бэшэг соо бэшээтэй байдаг, гадна аман түүхэ, домог болон бэшэмэл домогууд тайлбарилжа үгэнэ.

*Суулгын буряадай угай бэшэгые Гатабай Гомбожаб 1966 ондо намда дамжуулжа үгэһэн юм.

Түгнэ голые зубшаад һууһан буряадууд соо 8 эсэгэ обогтон үзэгдэдэг, нэрлэбэл: баруун харгана, баруун хүбдүүд, батанай, сагаангууд, хуасайнар, хальбингууд, худайнар, гушад. Эдэ буряадууд соо чахар монголһоо ерэһэн Загдай угтан, баруун монголһоо ерэһэн Онход угтан (эдэ урдань хада Балта тосхондо ажаһуудаг байгаа). Хамнигадһаа ерэһэн Ботоголжо угтан, түб монголһоо ерэһэн Соном-Майдар угтан, Тангадһаа ерэһэн Бэндай угтан, Баргаһаа ерэһэн Зандин угтан, Ойхон аралһаа ерэһэн Даха-бөөтэ угтан (эдэнэй үри һадаһаниинь болохо Хахархайн Доржо гэжэ бөө Нуурмай тосхондо ажаһуугаа) гэхэ мэтэ Хонхоло, Мухар-Шэбэр, Шаралдай, Хүһөөтэ, Хашии, Нуурмай г. м. тосхонуудаар ажаһуудаг һэн. Мүнөө эдэ өөр буса угсаатан Онход угсаатанһаа бэшэд тоогоороо үсөөншье һаа, бэшэ угсаатантай холисолдоод, олдохоёо болишоһон байна. Мүнөө ганса Онход угсаатан бэшэ угсаатанһаа амяараа Суулгада һуудаг. Иигэжэ Хориин болон Түгнын буряадуудай уг үндэһэ гарбалые тайлбарилжа үгэһэн угай олон бэшэгүүд, энээн тухай бэшэгдэһэн домогууд үбгэд, хүгшэдэй бурханай гунгарбаа соогуур нарин нягтаар сахигдажа байдаг һэн.

Уг гарбалайнгаа бэшэгүүдые сахижа байһан эдэ хүгшэд, үбгэдэй эгээлэй юрын хүнүүдтэ үзүүлхэ харуулхань хорюултай байһаниинь гайхалтай.

Урданай буряадай угай бэшэгэй дутуунь юуб гэбэл, хирэ-хирэ болоод хүниие тооложо ревизи хэхэдээ эхэнэрые оройдоошье тоолодоггүй байгаа. Иимэһээ, нэгэдэхеэр, буряад арадай хамтын тоо мэдэхэ тон аргагүй, хоёрдохёор, басаган үринэрэй угай бэшэг соо бэшэгдэдэггүй байһан дээрэһээ хэнэй хэды үхибүүдтэй байһаниинь тодоруулхын аргагүй байна.

Түгнын эхиндэшье, адагташье урданай түүхэ домог, үльгэр таабари айхабтар бэрхээр мэдэдэг үбгэд, хүгшэд олон байгаа, мүнөөшье бии. Түгнын адагай Ара-Алташа нютагай Дугарай Буда гэдэг үбгэн түүхэ түүрээжэ хэлэхэһээ гадна, хуур дээрэ дэмжэн намда дуулажа, хөөрэжэ үгөө һэн. Һаяхан болотор Суулга тосхондо Мааняан Дашима (Жамбалмаа) гэжэ жараад наһатай хүгшэн урданай элдэб аман зохёол, үльгэр түүхэ, домогуудые ехэ тодоор хөөрэдэг, урданайшье, мүнөөнэйшье дуунуудые өөрөө дуулахаһаа гадна, шэнэ дуу зохёожо, залуу басагадые тэдээндэ һургажа байдаг һэн. Эдэ олон домогууд соо уг гарбалай түүхэдэ ехэ хэрэгтэйшье зүйлнүүд дайралдадаг. Жэшээлбэл, Чингис хаанай үри һадаһанай түлөөлэгшэд ородой Романов сагаан хаанай угсаатантай ураг саданьшье болоһоной түүхэ дайралдадаг. Гадна буряад зоной ородой гүрэндэ һайн дураараашье юм гү, али ородуудай булимтаржа дээрэмдэлгын ашааршье ороһониие тэмдэглэһэн түүхэ дайралдадаг. Мүн ород зониие «зоболон» (оспа) аршалхын (прививка) һүр мог байдаг. Түг па таридаг «У гэжэ нэршэһэн рэнэй хүбүүн Дамба гэдэг тор оспа хайша дэг юм гэжэ

Түгнын бур нэйнь үгүүлбэри тературна хэлэн һээ фонетическ со илгаатай юм.

1. Үгын эхинд орондо «о» оһон (уһан), тог мэтэ.

2. Үгын эхи «уй» эхэнхидээ үгүүлэгдэдэг: уйгаргүй), ойто г. м. Мэдүүлэ бал: «ходорһоо олхон, бидонууд хударһаа уһа бидонууд соо

3. Үгын һүүл орондо—тчоо үгүүлэгдэдэг: ябашоо), ертчоо шоо), хататчоо г. м.

Лексикын таба ряадуудай нютаг өөрэ өөрэ юу олоншог. Жэшэ (лит. үбгэн аба), шэн эжы), хэзэ һамган, гурил забьяа (лит. гу туулмаг) г. м.

Буряад арадай нэгэ хэлэтэй бол шо нютаг хэлэ өөрсэ илгаануудт жэ байһаниинь бэшье хэлэ бэш дээр элирүүлэ зүйлнүүд үшөөл

Түгнын буряад балай үндэһэн т дэдэгые, бэшэж могуудһаань энэ тобшо тэды хэ арадай гү, али б гол угсаатанай лэгшэ эрдэмтэд аабза гэжэ бодо

Улзы-Жаргал Д
хэлэ бэшэгэй эрд

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

Хүнгэн атлетикэ

ХОЛЫН ЗАЙДА ШАЛГАРАГШАД

Сентябрь һарын һүүлшын үдэрнүүдэй нэгэндэ хүнгэн атледүүдэй дунда холын зайда үнгэргэгдэһэн урилдаан олоной анхарал татаба. Зунай хаһын дүүрэһэндэ зорюулагдаһан энэ урилдаае республикын хүнгэн атледүүдэй федераци, Буряадай АССР-эй физкультура болон спортын талаар Гүрэнэй комитет үнгэргэбэ.

Түмэр замай «Локомотив» бүлгэмэй санын бааза шадар зарлагдаһан энэ урилдаанда хотын спортын бүлгэм, клубуудай, предприяти, эмхи зургаануудай физкультурын коллективүүд хабаадаһан юм.

3000 метрэй зайда урилдаһан спортын ветерануудай дундаһаа СССР-эй спортын мастер, «Забайкалец» клубай гэшүүн Фёдор Капустиниие ахижа гараха атлет олдобогүй. Тэрэ энэ зайгаа 9 минута 52,1 секунда соо гаталһан байба. Удаадахи һууринуудые ЛВРЗ-гэй, «Забайкалец» гэжэ спортын клубуудай гэшүүд Пётр Юрьев, Анатолий Игумнов гэгшэд эзэлээ. Эхэнэрнүүд соохоо «Элерон» гэжэ клубай гэшүүд Людмила Малофеева, Любовь Матвеева болон бусад шалгараа. Эдэнэр 1000 метрэй зайда урилдаһан юм.

Удаадахи ээлжээндэ мүнөө 15—16 наһатай эдир хүбүүд, басагад, мүн эрэшүүл гараһан байгаа. Эдэнэр бултадаа 5000 метрэй зайда урилдана. Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай түлөөлэгшэ Михаил Казанцев зайгаа 14 минута 49,6 секунда соо гаталжа эрхимлэбэ. Хоёрдохи, гурбадахи һууринуудые Муйска районһоо ерэһэн Валерий Дарханов, Буряадай хүдөө ажахын институдай багша Руслан Шагдуров хоёр эзэлһэн байба.

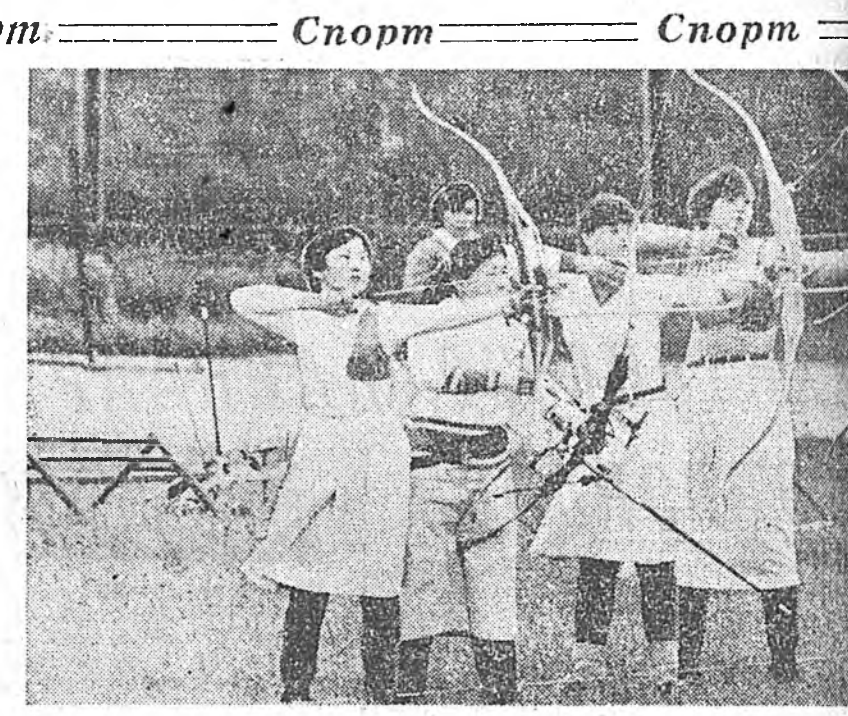
Эдиршүүлэй дундаһаа хүүгэдэй спортын 4-дэхи һургуулиин түлөөлэгшэ Михаил Золотухин эрхимлэжэ, олоной дунда һайшаал магтаалда хүртэбэ. Багшанарай институдай түлөөлэгшэ Александр Думнов, транспортын «Локомотивай» гэшүүн Александр Колодков гэгшэд удаадахи һууринуудые эзэлээ. Мүн 17 18 наһатайшуулай дундаһаа багшанарай институдай студентнүүд Сергей Назимов, Станислав Гареев, Анатолий Наумов гэгшэд түрүүшын гурбан һуури эзэлээ.

Эхэнэрнүүд, эдир басагадай дундаһаа технологическа институдай түлөөлэгшэ Альбина Ленталь, Екатерина Дойникова, багшанарай институдай Маргарита Максимова, Ольга Куляшкина (технологическа институт), гэгшэд эрхимлэжэ ерээ. Басагад сооһоо Сэлэнгын районой түлөөлэгшэ Наташа Антонова, багшанарай институдай студентка Анна Казакова, ЛВРЗ-гэй спортын клубай гэшүүн Наташа Голикова гэгшэд түрүү һууринуудые эзэлжэ, командануудайнгаа гэшүүдые баясуулба.

Ехэшүүлэй дунда үнгэргэгдэһэн урилдаанда Яруунын, Кабанскын, Сэлэнгын, Хяагтын болон бусад районуудай арадай эрдэм һуралсалай һургуулинуудай хүбүүд, басагад олоороо хабладалсаа гэжэ тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ.

Команданууд хоорондын дүн гаргахада, спортивна клубуудай дундаһаа Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай суглуулагдамал команда түрүү һуури эзэлээ. Харин районуудай дундаһаа Кабанскын районой спортсменүүд шалгаржа шадаһан байна.

Н. ИВАНОВ.

Республика соо хүгжэжэ байгаа спортын дүрбэн зүйлэй тоодо һур харбалга ородог. Манай Буряад ороной мэргэшүүл орон соо, мүн хилын саана үнгэргэгдэжэ байдаг уласхоорондын мүрысөө гардаг болонхой.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряадай мэр гаалса дээрэ;

В. ПЛУТ

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар СССР-эй Кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөн үглөөдэр Тбилиси хотодо нээгдэхэнь. Уласхоорондын классай спортын мастер Сергей Замбалов, спортын мастер Александр Бардаханов —профсоюзуудай спортын бүлгэмые, спортын мастернууд Василий Миланкинсв, Дэлгэр Базаржапов — СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые, спортын мастер Андрей Матюнов «Динамо» бүлгэмэр Түбэй Соведые түлөөлхэ юм. Тэдэнэр бултадаа Гродно хотодо һуралсал һорилго хэбэ.

БОКС. ВЦСПС-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Псковско областиин Великие Луки хотодо болобо. Арба гаран союзна республикын 200 шахуу боксернууд мүрысөөндэ хабаадаһан байгаа. Мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолходо, 2 алтан, 5 мүнгэн, 5 бронзо медаляар шагнагдаһан РСФСР-эй суглуулагдамал команда түрүү һуури эзэлжэ, ВЦСПС-эй чемпион болобо. 3 алтан, 2 мүнгэн, 1 бронзо медальда хүртэһэн Казахай ССР-эй боксернууд хоёрдохи һуурида гараа, Украинын ССР-эй спортсменүүд гурбадахи шатын дипломуудаар шагнагдаба.

Россин Федерациин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдаһан манай республикын арһан бээлэйн шадабаритад яһала һайнаар тулалдаа. Тусхайлбал, Зүүн Сибириин технологическа институдай студент, спортын мастер Булат Батуев 54 килограммай шэгнүүртэ Казахай ССР-эй түлөөлэгшэ Бакен Шуриевта очкогоор шүүгдэжэ, хоёрдохи һуури эзэлбэ.

Спортын маст Батуев, Түмэн Шу сандр Цыренов, терта кандидат лов гэгшэд эрх тоодо ороһон ба

Мүнөө манай суглуулагдамал шууд — спортын Б. Батуев, Б. Бату ков, В. Знайденко носов гэгшэд бокс Кубогта хүртэхын сөөндэ бэлдэнэ.

ФУТБОЛ. Клуб нуудай дунда ф публикын түрүү һ түлөө мүрысөөн

Улаан-Үдын приб нэгэдэлэй «Торпед Гусиноозерск хото жэ, нютагай «Шах даад, 2:3 тоотойгоо Энэ илалтын аша шангай һуурида г болобо.

Б. М.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79 п. Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР Директор 2-40-45
Заказ № 228.